

№6(48)

середа, 5 травня 2004 року

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна догівірна

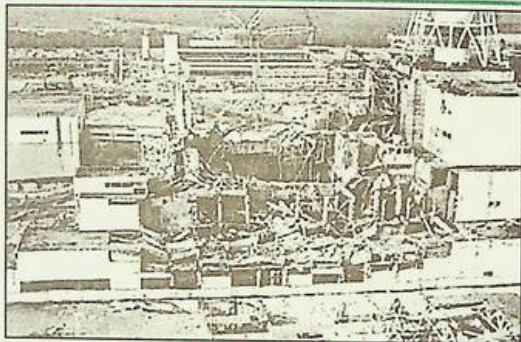
... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний - то Циганське Слово...

Лекса Мануш

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

ВЕСНА - ЧАС НАДІЙ І СПОДІВАНЬ

ТОМНА - ВРАМА БІЗИПЕ АЙ ПАЦИМА

ЧОРНЕ ТАВРО КАЛО ПЕЖИВ

Напевно, жоден з нас ніколи не зможе забути той страшний день, коли в чистому небі з'явилися чорні хмари, що затьмарили і сонце - 26 квітня 1986 року. Аварія на Чорнобильській АЕС не минула безслідно - в кожного лишилося викарбуване чорне тавро. Серед сотень населених пунктів України неможливо знайти такий інший (можливо, Київ), де б радіаційний моніторинг довкілля (ізотопи цезія, стронція) досліджувалися так детально. Чимало, поряд з іншими, в цій місцевості проживає ромів, яких теж накрит чорним крилом страшний привид. Місто і довкілля пошквено надзвичайно великою радіаційною дозою.

Ученими було доведено негативну дію невеликих доз радіації на стан здоров'я дорослих і дітей. Проте мало відомо про особливості динаміки нервово-психічних порушень дорослих і, в першу чергу, дітей, які постійно бомбардуються "незначними" дозами. Для вирішення цих питань нещодавно було проведено моніторинговий клініко-психопатологічний і клініко-неврологічний огляд 470 учнів 1-9 класів у чотирьох коростенських школах. Рівень забруднення різних регіонів місцевості радіонуклідами був достатньо контрастним. Поряд із відносно чистими кліматичними містами в ньому є надто забруднені, які постійно підлягають радіаційному контролю. Для проведення дослідів тестувалися учні шкіл, що розташовані у відносно допустимих нормах радіації, та категорично заборонених мікрорайонах (школа № 5, район "Пашин", де навчаються і проживають ромські діти). Мета - вивчення специфіки психологічного та неврологічного станів здоров'я дітей, які постійно перебувають у забруднених радіонуклідами місцевостях України. Водночас проводилися аналогічні огляди в інших регіонах країни, що вважаються в радіаційному плані

чистими. Зокрема, було здійснено порівняльні досліді 440 учнів у 1-9 кл. чотирьох шкіл міста Чугуєва Харківської області. За кількістю населення, його національним складом, кліматичними та географічними особливостями, характером роботи і побуту, іншими показниками Коростень можна достатньо впевнено порівняти з Чугуєвим. Єдиною відмінністю є відсутність впливу радіаційного фактора. Розпочинаючи копійку роботу, очікували отримати контрастні висновки стану психоневрологічного здоров'я у дітей з цих двох міст, які по-різному потерпіли внаслідок аварії на ЧАЕС. Припускалося, що показники будуть значно гірші у жителів забрудненого радіонуклідами Коростеня і, звичайно, кращими, ніж у мешканців так званого "чистого" Чугуєва. Результати дослідів, що проводилися протягом останніх чотирьох років, не підтвердили завчасних припущень.

Якщо в Коростені психічно і неврологічно здоровими можна було назвати 27,9% учнів, то в Чугуєві - 28,9%. У більшості випадків у однієї і тієї ж дитини були відхилення як у психічному, так і в неврологічному стані.

(Продовження на 2-й стор.)

СВЯТО - ДЕНЬ ПЕРЕМОГИ СВЕНТО - ДІВЕС НЕРІПЕ

Незвичний вислів, але, на жаль, це так. На жаль, тому, що такого лиха, як Друга світова війна, роми ніколи ще не зазнавали. І хоча герої відомого фільму, нині покійного режисера Дуфуні Вишневецького, говорив, що роми - народ мирний і воювати не бажають, та лихоліття війни змусило і ромів взяти в руки зброю і битися проти фашистського іга. У лавах Радянської Армії, в партизанських загонах, підпільних організаціях, які сприяли перемозі. Пам'ятаю розповіді мого діда Олександра про те, що на початку війни в їхніх таборах переховувались підпільники та партизани, які вдягалися в ромський одяг, аби їх не впізнавали німці, як переховували солдат, котрі виходили з оточення, які підбирали дітей-сиріт...

Другий мій дід, Іван Куценко, який воював у Радянській Армії, розповідає, як служив у розвідзагоні під час Ленінградської блокади, як за некоректне поведіння з полоненням "язиком" та старшиною потрапив у штрафбат, а звідти з пораненням його поклали до шпиталю, згодом був комісований. Повернувшись додому, дізнався: його брати, сестра та батьки були по-звірячому вбиті фашистами, їх та ще багатьох ромів під Білозір'ям, що на Черкащині, німці живими закопали в землю. Про цей жах старожили тієї місцевості й досі пам'ятають. Його дружина, тобто моя бабуся, з донькою та двома синами дивом вбереглися від страти, але трохи пізніше вона втратила двох малих синів, які захворіли на тиф. Брат моєї бабусі, Йосип Калішенко, потрапив у полон і відправлений у Німеччину.

У молодості він був дуже схожий на єврея, смуглявий, з кучерявим волоссям та ще й мав ім'я Йосип. Саме тому його схопили німці та відпустили завдяки українцю-комуністу, який врятував його, сказавши, що Йосип не єврей: "Я комуніст - зізнався про себе. - А він - не єврей".

Після того випадку Йосип довгий час переховувався, а потім дістався лінії фронту, а звідти й

до армії та тільки ненадовго. Частина, в якій він служив, потрапила в оточення, згодом у полон. Так молодий ром став військовополоненим, в'язнем концтабору. Спочатку у Німеччині, згодом у Бельгії. Перебуваючи там, як він сам розповідав, його ледве одного разу не розстріляли за те, що сховав у пазузі 5 картоплин.

Його товариші по концтабору, ризикуючи власним життям, організували йому втечу. Неохоче згадуючи ті події, Йосип Іва-

тридцять п'ять років знайшов двоюрідну сестру. Згадати ще багатьох і багатьох, але на це, мабуть, не вистачить місця в газеті. Всіх цих людей, яких ми зараз пригадали, вже немає в живих. Вічна їм пам'ять! А живим - дай Боже, здоров'я і прожити якомога довше.

Ось тому роми вважають, що це і їхнє свято - День Перемоги. В Україні немає жодної ромської родини, яку б не зачепила та страшна війна, а тому, як і все передове людство, вони святкую-

ВОНИ НАБЛИЖАЛИ НАШЕ СЬГОДЕННЯ

Микола Симантенко. Лютик, пройшов всю війну.

Іван Тумашкевич. Закінчив Смоленський інститут фізкультури. Танкіст, капітан, був контужений, дійшов до Берліна.

нович розповідав, як його неприязни підібрав бельгєць, який виходив молодого хлопця, і той працював на нього за їжу та одяг. Перемогу він зустрів у далекій Бельгії. Там він потрапив до американців, а вже потім їх, в'язнів, передали радянським військам. Потрапивши у Радянський Союз, колишні військовополонені зазнали ще чимало поневірянь та горя. Йосипу довелося довго працювати майже на каторжній роботі десь на Уралі. Додому він потрапив лише наприкінці сорокових.

У цій короткій статті хотілося б згадати ще про Лупашенку Нуну та Любку Корі. Цих двох жінок можна дійсно назвати ромськими героїнями. Вони воювали в партизанських загонах, мали бойові нагороди. А ще згадати і Максима Плетенка, який повернувся з війни без ноги, не знав, де його сім'я і тільки через

ють це свято. Святкують його здебільшого так: приходять на кладовище, підкликають людей до могилки, якщо такі є, і пригощають різними стравами - за тих своїх, кого вже немає на світі. Хлопоса б зазначити, стравами, яких повсякденно деякі з них собі й не можуть дозволити. Взагалі, роми - народ, який дуже шанує пам'ять про померлих, бо в них, як кажуть старші, - наша правда і наша совість.

Користуючись нагодою, від імені нашої громадської організації "Амаро Девес", я хочу по-здоровити всіх з цим великим Святом, побажати здоров'я, миру, злагоди та благополуччя кожній родині. Те авен бахтале, састе, зурале!

Свенкоса Бахтенка! З Днем Перемоги!

Олексій Міщераков,
м.Кремльчук

РОМ-ПРЕС

Чорнобильська катастрофа - рана на тілі України

Міністерство охорони здоров'я обнародувало цифри, які змушують здригтися людські серця: 94,2 % учасників ліквідації аварії на ЧАЕС визнані хворими...

Про вибори в Мукачеві - на прес-конференції у Києві

Президент Леонід Кучма на прес-конференції в Києві сказав, що він не робитиме висновків про винних у подіях у Мукачеві до рішення прокуратури і суду.

Президент наголосив, що попереджав про увагу до виборів з боку міжнародних структур. Коментуючи слова омбудсмена Ніни Карпачової...

Зірка світової музики - на київській сцені

У Київському палаці "Україна" з успіхом пройшов концерт зрки світової поп-музики Енріке Іглесаса. Співак прибув у столицю нашої держави на власному літаку.

Дитячий фестиваль

У Дніпропетровську 22-24 травня відбудеться Другий дитячо-юнацький фестиваль пісні й танцю "Романо хтам", куди запрошуються дитячі ромиські колективи України.

Миротворці гинуть у чужій державі

За рік перебування в Іраку загинули 6 українських миротворців. 26 квітня поблизу іракського міста Аз-Зубадія здійснено напад на механізований патруль українських миротворців 6-ї окремої механізованої бригади Збройних сил України...

Під час бою загинув снайпер, рядовий контрактної служби Костянтин Михайлов. Вибухом було поранено також двох військово-службовців.

Чеченці намагалися перетнути кордон зі Словаччиною

Непоодинокі в Закарпатті випадки, коли нелегали намагаються перетнути кордон. Ось і днями прикордонники Чопського загону заримали неподалік кордону зі Словаччиною п'ятнадцять нелегальних мігрантів.

ЧОРНЕ ТАВРО КАЛО ПЕЖИВ

Шоб вирізнити загальну картину стану здоров'я ромських дітей, потрібно робити окремі спостереження. У відділі статистики таких даних немає.

(Закінчення. Поч. на 1-й стор.)

Проте осіб, які здавалося, не мали відхилень, не завжди можна було назвати здоровими, тому що переважна більшість з них мала соматичні ураження (карієс, збільшення щитовидної залози, відставання у фізичному розвитку). При цьому слід зауважити, що епідеміологічні дослідження проводилися вибірково.

вони поза увагою. Шоб хоч трохи зменшити вплив негативних факторів на молоде покоління, слід дотримуватися шкільного режиму, праці та відпочинку, систематичного медичного контролю, своєчасного та ефективного санаторно-курортного лікування.

Єдине, що можна сказати з упевненістю - кожен новий ранок постійно нагадуватиме людям, що Чорнобиль "живий" і що далеко не все ще робиться для того, шоб жителі уражених територій відчувли турботу держави про здоров'я своїх громадян, здоров'я своїх дітей, не виділяючи і не обділюючи нікого.

Михайло Козимиренко, м.Коростень

РІК ПОЛЬЩІ В УКРАЇНІ

У ВІЙНІ З НЕТОЛЕРАНТНІСТЮ АНДО МАРІПЕ ЛЕ НЕТОЛЕРАНТНІСТЮ

Едвард Дебіцкі, голова товариства "Друзі та приятелі ромської культури" м. Горзов, віце-голова Комісії з культури Ромської Міжнародної Унії, член Центральної Ради ромів у Польщі.

Погодить з давнього року віслюківських традиційних ромів. У м.Горзов проживає з 1953 року.

Вісьє понад 40 років творить і пропагує ромську культуру. Музика, танок, слово - домінуючі складові його творчості. Як голова Комісії з культури сприяє поширенню краіщих набдань світового ромського мистецтва, шукає людей, зацікавлених цим мистецтвом, історією, традиціями - як звичайними, так і специфічними для певного регіону.

"Є в нашій мові слово "гаджє", яке, в першу чергу, стосується всіх неромів. Але, як я вважаю, це слово не поширюється на людей, які є нашими приятелями, шанують і поважають наше мистецтво, які сприймають нашу творчість, наші артистичні виступи, разом із якими ми здійснюємо наші спільні ініціативи, розвиваємо нашу культуру. А таких ініціатив, які запам'яталися, є достатня кількість.

Потрібно вже позбуватися такої властивості, як ромофобія, адже вияви ксенофобії завжди мають взаємозв'язок і віддачу з обох сторін. Чому завжди культурні ініціативи, налагодження діалогу є прикладом руйнування стереотипів з боку польської спільноти?

Відповіді на ті чи інші питання зможе знайти у книзі "Ситуація громадянського права ромів у Центрально-Східній Європі", яка вийшла у 1996 році під редакцією Анни Маковської-Чиєлен, при допомозі нашого товариства, та в публікаціях шести наукових виступів, оголошених на Міжнародній зустріні ромів "Romane Divesa" в Горзові.

У цих виданнях науковці, ромологи, представники нашого уряду, світової культури, духовенство надали вичерпну інформацію про нашу спільноту.

В найбільшому розділі, підготовленому доктором наук Пйотром Кжижановським, подано вичерпну інформацію під назвою "Роми - життя і злочинність". На основі багатого документального матеріалу, широкого аналізу ситуації доведено, що стосовно ромів існує позиція негативного стереотипу, оскільки число злочинів серед ромів за кількістю нічим не відрізняється від праворомів. Але, як я вважаю, це слово не поширюється на людей, які є нашими приятелями, шанують і поважають наше мистецтво, які сприймають нашу творчість, наші артистичні виступи, разом із якими ми здійснюємо наші спільні ініціативи, розвиваємо нашу культуру. А таких ініціатив, які запам'яталися, є достатня кількість.

Часто мас-медіа подають польській спільноті візерунок нашої культури, накреслений у ярмарковій традиції, популістськими методами і досить тенденційно, в основному, формують образ рома як патологічного громадянина.

Наслідком такого формування образу рома є те, що стереотипи ніяк не змінюються на позитивні. Це підтверджують і дані Інституту Соціології Польщі, які вказують на відсутність симпатії до ромів, а також до інших меншин, які проживають у країні.

Якщо порівнювати дані за період від 1974 року до 1991 року, то можна побачити, що процент негативного ставлення до ромів зріс з 45% до 60%. Дані свідчать, що відсоток подібного ставлення зрагал до національних локальних меншин зріс відповідно з 34% до 48%, і не тільки стосовно ромів, а й білорусів, чехів, литовців, німців, росіян, словаків, українців, євреїв. І на сьогодні мало що змінилось.

Десятиріччя минуло з того часу, як наше товариство проводить щорічні фестивалі ромського мистецтва "Romane Divesa". Ці концерти, зустрічі з поетами, наукові семінари, виставки вписалися у культурне мережево нашого регіону. Вони засвідчили, що пропаганда культури є одним із найважливіших шляхів у подоланні негативних стереотипів щодо ромів. Наслідком цього є те, що в окорузі Горзова немає анти-

ромських виступів, істотних проблем, які б псували нашу культуру, наші традиції, нашу спільноту.

Я і мої друзі намагаємося змінити про нас думку не тільки як до музикантів. Хочемо, шоб до нас ставилися як до рівних. Для цього потрібно, в першу чергу, підняти рівень освіти, вихованості, толерантності.

Не є таємницею, що серед інших меншин роми є одними з тих, хто має найменший рівень освіченості. Це не є табу, це є нашим найбільш вразливим місцем у ксенофобських оцінках. Негативний стереотип породжує негативне ставлення, нетолерантні взаємовідносини на побутовому рівні, аж до вищого свого прояву - ромських погромів.

Водночас необхідно співпрацювати всім разом у висвітлюванні нашої ромської спільноти - працювати над усуненням антагонізмів у нашому кредо і світогляді. Вони "інші", і це їхня біда. Мусимо усвідомити, що важко здобувати правду тим, котрих вважають "іншими". Правда є у шляхетності, гідності, свободі. Хочемо цього досягти через культуру, освіту, толерантність. І цей процес повинен йти з обох боків - від ромів і неромів, від ромської спільноти і держави. Це мусить бути святым. Бо так є насправді"

"Rrom po Drom". Переклад з польської Євгенії Навроцької

НАГОРОДА ЖУРНАЛІСТІВ

Журналісти Рома Прес Агенства у Братиславі (Словаччина) отримали премію Літературного фонду за 2003 рік. Цю щорічну нагороду було присуджено Крістіні Магделонової та Івану Грішко за статтю "На півдорозі", яка була надрукована як додаток до листів ромів у щотижневик "Форум".

Нагорода - перший в історії Словаччини випадок, коли таке високє визнання було присуджено ромським журналістам. "Це визнання не тільки нашої статті, а і всієї роботи журналістів у Рома Прес Агенстві", - сказав Іван Грішко.

Його підтримала Крістіна Магделонова, відзнавши, що вони намагалися у своїй статті про ромів з містечка Свінія Прельов з усіх боків висвітлити життя спільнества і правдиво показати, наскільки глибокі корені має расизм у Словаччині. "На жаль, більшість ще не готова сприймати ромів-журналістів, але це необхідно - сприймати їх, у першу чергу, як професіоналів. Робота ромських журналістів якраз і полягає в тому, шоб усе називати прямо і правдиво, а не перетворюватися у безпомірно волаючих осіб. Ми завжди говоримо нашим журналістам, що в роботі з інформацією вони повинні бути спочатку журналістами, вміти показати і технічний бік своєї роботи, тільки тоді суспільство буде сприймати її", - зазначила Крістіна Магделонова. - Вони повинні бути кращими, ніж інші, через те, що вони - піонери долі". Літературний фонд існує в Словаччині 50 років. Кожен рік він визначає річну премію журналістам, які працюють у галузі друкованих ЗМІ, на радіо, телебаченні. Цьогорічне журі відбирало з понад 120 ста-

тей і 40 авторів-журналістів Рома Прес Агенства Словаччини.

ФЕСТИВАЛЬ "КГАМОРО-2004"

Цьогорічний, вже шостий, всесвітній ромський фестиваль "Кгаморо" відбудеться у Празі 24-29 травня. Основні партнери фестивалю - Чеське телебачення і організація Romano vodi.

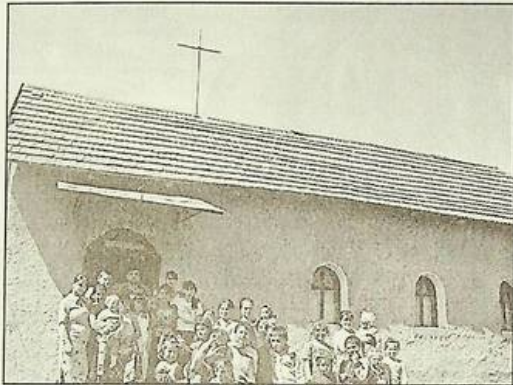
Програма фестивалю буде такою ж, як і у попередні роки. Отже, глядачі зможуть побачити великі культурні програми, які покажуть найкращі музичні колективи світу: Роші, Іспанії, Франції, Нідерландів, Болгарії, Угорщини, Македонії, Італії, Норвегії, Чехії та інших країн. Програма складатиметься з виступів трьох джазових ромських колективів, двох ансамблів традиційної музики ромів, святкового феєрверку. Урочистий парад музикантів пройде в історичній частині міста Праги. Значну роль відіграватиме майстерня Іди Келарової, яка організує цей фестиваль. Протягом кількох днів можна буде побачити виставку фотографій "Геноцид ромів у роки Другої світової війни", прослухати цикл концертів "Музика ромів на зміні тисячоліть", а також порадити багатьом іншим сюрпризам.

ЗАНЕДБАННИЙ КІНЬ ОРАТИ НЕ МОЖЕ, АБО СТАНОВИЩЕ БЕРЕГУЙФАЛІВСЬКОГО ТАБОРУ ЧОРО ҐРАСТ БУВТІ НАШТІК КЕРЕЛ, АЙ ДЖИВІПЕ АНДО БЕРЕГУЙФАЛУ ТАБОРО

На узбіччі села Берегуйфалу, що на Закарпатті, біля сміттєзвалища, розташований ромський табір з убогими хатинками, зробленими з каміня, і забудований без належних архітектурних документів. Проте ці хатинки заповнені базотодітними сім'ями, які у наш час потерпають від голоду і холоду. А причина всьому - безробіття.

Побачивши кореспондентську машину у своєму таборі, роми миттєво збіглися: здивувалися, що, парешті, і ними хтось зацікавився.

Як з рога достатку посипалися питання і скарги на жалюгідне існування у їхньому таборі. По-знайомившись зі старійшиною табору Євгеном Балогом, його заступником Євгеном Лакатошем і депутатом сільської ради Берталом Лакатошем, я почала розмову про життя-буття ромів у таборі та їхні проблеми.

- У нас стільки проблем, що не може й пригадати щось радіснее за останній період, - відгукнувся заступник старійшини табору Євген Лакатош. - Люди не мають постійної роботи, раніше працювали у колгоспі, а нині перебувають тим, що заробляють у місцевому населення, обробляючи городи. Кілька сімей мають коней, то вивозять гній і картоплю людям на поле. Для того, щоб орати, то треба мати двох коней, а їх важко утримувати взимку, бо нема чим годувати. Занедбаний кінь орати не в змозі. Чоловіків нині мало в таборі, бо всі пішли на заробітки до людей, а жінки і діти порпуються на присадибних ділянках біля хати. Свої городи оброблятимемо, як уже не стануть селяни кликати у найми.

- А виділили ромам землю?
- Земля є, але у землю нема що посадити. У багатьох на городах уже з'явилися сходи, та є чимало таких ділянок, які не обробляють, бо не мають чим засіяти.

- А чим я засію землю, коли у мене 6 дітей? Ще 5 померли від голоду і холоду, - втрутилася у розмову Єва Давид. - Діти не мають у чому ходити до школи, чоловік, якщо поталанить, цілий день гне спину у наймах, а я за 5 гривень чищу туалети у селі. За ці гроші, які нам випадає заробити не кожного дня, я можу купити пару кілограмів картоплі, хліб, сіль і олію, щоб нагодувати дітей, а про те, щоб придбати

посадкове насіння, то й мови не може бути. Намагалася щось робити, але не виходить, а ще біда в тому, що я живу в законному шлюбі, то не отримую соціальної допомоги на дітей. От вам і мораль. Маю двох дітей до шести років, то районні чиновники спочатку говорили, що має надаватися соціальна допомога, посилали мене кілька місяців за різними довідками, а потім усе затихло.

- А чому вже більше двох місяців ми не отримуюмо допомоги на дітей, може, ви нам якимось чином допоможете? - перепитав мене Лакатош, запитує молода ромка з грудною дитиною на руках.

- Це питання я з'ясу сьогодні у голови сільської ради. Поклопочусь також і про те, щоб сільрада допомогла багатодітним сім'ям і ромам похилого віку з насіннявим матеріалом.

- Мене цікавить ще так: чи ходять діти у школу і чи вміють вони читати і писати, - звертаюся до присутніх.

- На ваші питання коротко відповім я, - промовив депутат сільради Берталон Лакатош. - Діти ходять у школу, яка знаходиться у центрі села Берегуйфалу, але тільки тоді, коли тепло надворі, взимку вони не мають у що взутися й теплого одягу, та наразі знову відвідують школу. Є окремі класи для ромів, а є кілька дітей, які вчаться разом з сільськими дітьми.

Ромські учні ходять разом в один клас незалежно від їхнього віку. Їх навчає одна вчителька Агнеса Темаг, яку називають усі Агі-нейні. Вона їх вчить читати і писати угорською мовою, а також рахувати. Уроки математики бувають один-два рази на тиждень. Однак мало хто з дітей вміють читати й писати. Допомогають дітям засвоїти абетку, читання і письмо у вихідні дні мо-

наш з Угорщини, які тимчасово проживають у Берегові.

Є у таборі й католицька церква, збудована самими ромами. Тут службу веде священник Ондраш, а вчить ромів молитися отець Бейло. На Великдень кожен ром отримав кошик зі свяченою паскою, ковбасою і шоколадним яйцем. Так ми святкували Паску. Роми у нас віруючі і ходять до церкви. Кілька разів священник Ондраш надавав нам гуманітарну допомогу - одягом.

- Євгене Євгеновичу, - звертаюся до заступника старійшини табору, - чи займаються роми Берегуйфалу якимось народним промыслом?

- Звичайно. Тут здавна побутує виготовлення кошиків, ваз, тарелів та інших предметів домашнього вжитку з лози й очерету. Ходимо у один з найближчих будинків, де виготовляють ці вироби.

І от ми в оселі подружжя Варгів, яке займаються поплетінням. За роботою застали 15-річну дев'ятикласницю Єлизавету Варгу. Вона виготовляла вазу з очерету.

- Лізонько, розкажи коротко про ваш сімейний промысел і про себе.

- Наша сім'я складається з п'яти чоловік, крім мене, є ще два брати Василь і Жолт. Усі вміють виготовляти різні предмети з лози. Лозу доводиться привозити аж зі Стрия Львівської області, бо тут її вже мало. Продаємо вироби по селах. Возили раніше продавати в сусідню Угорщину, а зараз, через вступ Угорщини в ЄС, стало важко туди їздити. Тому нам допомагають реалізувати вироби монашки, які вчать тут дітей у неділю. За це ми їм даємо вдячні. Я закінчую 9-й клас, вмію читати й писати. Якщо мені допоможе Бог і монашки Йолана і Філаміна, то, можливо, здійсниться моя мрія і я зможу вчитися далі. Я хочу бути вчителькою.

- Як у вас з екологією?

- Це ви маєте на увазі санітарний стан нашого табору? - запитує дружина Бірова Маргарита Балог. - Ходить, будь ласка, разом із нами до сміттєзвалища. Ось він, поруч з нашим табором, забруднене повітря від відходів, яке тут викидають, і від чистки туа-

летів, отруєє наших дітей, а пацюки зграями бігають по табору, особливо взимку. Ніхто не реагує на наше прохання не заводити сюди сміття. Ось таке жахливе становище з екологією у нашому таборі. Замовте, будь ласка, за нас слово.

Насамкінець, прощаючись із жителями табору, я попросила Бірова прослідкувати за тим, щоб усі присадибні ділянки були скопані або поорані, а я, свою чергу, поговорю у сільській раді про виділення багатодітним і престарілим насіннявим матеріалу. Біров разом з іншими старійшинами пообіцяв прослідкувати за несунанням орної землі.

У другій половині дня наше авто під'їхало до Берегуйфалівської сільської ради. Я попросила вироми сільради Лайшо Андрійовича Шютева відповісти на кілька питань.

- Лайшо Андрійовичу, як пройшов розподіл землі у вашій окрузі і чи отримали роми землю?

- Роми землю отримали від 5 до 25 соток, хто скільки просив і скільки в змозі обробити. Дали ми їм ділянки не десь на околиці, а біля їхніх будинків. Є ще запас. Можемо навіть давати в оренду.

- Пане голово, зрозумійте мене правильно. Земля у ромів тепер є, але при такому убогому житті через безробіття вони не мають чим її засіяти. Чи не можете допомогти?

- У нас тепер ринкова економіка: ти мені - я тобі. Тільки за певну виконану роботу людям

платять. Задарма вже ніхто нічого не дає. Допомогти не могу.

- Лайшо Андрійовичу, не прошу допомагати всім, адже з кожного правила є виняток. Допоможіть лише тим, хто потребує найбільше - багатодітним сім'ям, сиротам, інвалідам і людям похилого віку. Чужинці з Америки, Швейцарії, Угорщини й інших країн можуть допомагати, а свої - ні. Якщо треба виходити з цього становища і поліпшувати тяжке життя ромів вашого села.

Трохи замислившись, Лайшо Андрійович різко заявив:

- Якщо буде готова земля до посіву, то обіцяю допомогти з насінням.

- Мене цікавить, Лайшо Андрійовичу, ще екологія в таборі, а саме смітник, який створено поруч з помешканнями ромів...

- На сесії сільської ради прийнята місцева програма з поліпшення навколишнього середовища на 2004-2006 роки. У ній є окремий пункт про упорядкування діючого смітника та виготовлення технічного паспорта й кошторисної документації на нове сміттєзвалище. Виділена ділянка в іншому місці за селом, площею у 2,5 га. Вишукуємо кошти і ведемо переговори з ТЗОВ "Атак" щодо виділення техніки для упорядкування місця для смітника. Усе це буде після запуску газопроводу у нинішньому таборі.

З'ясували за головою сільради питання про соціальну допомогу на дітей. Лайшо Андрійович зателефонував у Берегово у відповідні інстанції, звідки йому повідомили, що днями отримають гроші за лютим і березнем.

- А ви, паніко, сподіваюся, ще завітаєте до нас, адже три роки ніхто не приїжджав, - провіджуючи мене, сказав Лайшо Андрійович.

- Звичайно, приїду. Надіюсь, що все те, що ми обговорювали, стане реальністю.

Валентина Опаленик.

На світлинах: роми біля католицької церкви, яка знаходиться у таборі.

Ромка Єва Давид з дітьми біля своєї оселі.

Дев'ятикласниця Єлизавета Варга виготовляє вазу з очерету.

Служив у маршала Будьонного...

ДОЛІ ЛЮДСЬКІ **Буті керлас ко маршало Будьонного...**

На зорі юності мені довелося бувати в місті над Тисою - Тячеві - неоднораз. Після закінчення десятирічки потрібен був стаж і працювала за добрих десять кілометрів у школі. То був час "хрущовщини". І лише через десятиліття, власне, під час журналістської відрядження, дізналася: у Тячеві проживав і чимала ромська мешнина. Розміщені на кількох сулицях. Багато ромів мешкають у будиночках, виділених їм після той повені, яка була першою, коли розлилася Тиса.

Зараз точиться багато розмов про українську армію. Немало юнаків раніше охочі йшли на службу. Чи то в морфлот, піхоту, або ж десантні війська. Вважалося: армія гартує, є школою виховання юнаків. Тепер Збройні сили вже не ті - потрібно мати бодай середню освіту, аби справно нести воїнську службу. Та й у газетах такі поспішно пишуться про "дідвищину", відверте знуцання над молодим пополнением. Скажу по широті: під час проходження мною солдатської служби такого не було.

Мій співбесідник - тячевський ром Петро Петрович Рус. І на велич - витяг і його думок про службу в армії. Нині це актуальне питання. Бо ж на карті ряд гарячих точок. Серед них - Ірак, куди українські хлопці теж поїдалися - за контрактом на військову службу. Й різні професії потрібні там.

Я служив у маршала Будьонного, - іскритися усміхом смугляве обличчя Петра Петровича. - І сам пішов до військкомату, аби взяти в армію.

Як це "сам"? - запитує. - Хіба подібне можливе було?

Петро Петрович повернувся до мене (а сиділи в редакційній автомашині, куди з вулиці загнав дужий мороз, і я хотіла записати розповідь) і сказав:

- Вже хто-хто, а я ніколи не збрешу. Таким народився, хоч ромам і приписують уміння хотіти правду за сімома замками...

- І коли було ваше "народження"?

- Та 1930-го... Виховувався у бабусі (народився у Великому Бичкові на Рахвищині). Марія Василівна Русняк завлала. Коли померла, то ромі через людей пе-

редали до матері, котра на той час служила у панів у Чехії, на Судетах: "ди й забери сина..." Батько тоді був дорожнім робітником: камінь розбивав. Розказували, з матір'ю розійшлися... А вона гроші посилала, думала за мене... Я теж не цурався будь-якої роботи: машини розвантажував, працював у людей - на різних роботах. Зрозумів: коли сам не подбаю про себе - ніхто не подбає. Тому в 17 років я пішов проситися на військову службу. Тоді ходило немало розмов про армію. Ті, котрі відслужили, отримували роботу, здобували спеціальність, могли легко вступити на навчання.

Не розказувати про те, які високі порогі військкомату переступав. Сьогодні це може видатися казкою, себто не зовсім правдиво. Стільки літ стекло. Я вже немолодий. А, відомо, мало хто з ромів доживає, ба не сто, а шістьдесяти-сімдесяти літ...

- І де ж служили, Петре Петровичу?

- Чули про місто Ош?

- Ще бі! Це ж Середня Азія... І далі я почула історію, яка мене вразила. Переказала її знайомим друзям-журналістам, а вони не повірили. Мовляв, ваш "будьонновець" перебільшує, бо така вже ментальність у ромів...

Довелося шукати колишніх працівників райвійськкомату (Тячевського), а також обласного, розпитувати працівників архівів про наявність у них записів про ромів, котрі проходили військову службу в хрущовські (коли кочування ромів було заборонено) та в брежнєвські літа... І пізніше, після горбачовської перебудови.

Більше того, я перерогнула немало сторінок різних видань, де йшлося про маршала Будьонного. Не хотілося (з одного боку) не вірити тячевському рому, а з іншого - потрібно було дізнатися, чи й до правди маршал Будьонний побував у м.Ош...

І такі можу підтвердити: Петро Петрович Рус був шанованим військом у кавалерії. Більше того - маршал Будьонний інспектував частину, у якій той служив...

...Ім повідомили: в Ош має прийти сам маршал Семен Михайлович Будьонний. Неодмінно інспектуватиме і їх. Жива легенда, легендарний командир Першої кінної армії (а відтак перший заступник наркомаробони СРСР).

...На першому етапі Великої Вітчизняної війни Семен Михайлович командував військами кількох фронтів і напрямків. У січні 1943-го він став командуючим кавалерією Радянської Армії...

Згадає Петро Петрович Рус: - Так і говорили: будете служити в кавалерії Будьонного... Кінь - то був друг. А коней я любив. І був у мене свій... Бувало, дадуть до чаю дві коцьки цукру, а одну - ховаю в гімнастйорку для свого Живана...

А чистили ми своїх коней перед приходом маршала... Мій Живан був вимитий, нагородований... У сідло сідали кавалеристи - мов злітали...

А командир капітан Моргунов говорив:

- Не осоромте перед Семеном Михайловичем, бо він знається на конях...

лізувався. Одначе понад 3,5 року пропрацював у шахті в Андигані, інших містах. (А всього має 9 років шахтарського стажу). Одружився далеко від рідного дому - Об'звив немало республік Середньої Азії...

Слухаю оповідь. І перегородом вже знаю, що 12 років як померла дружина Петра Петровича - працювала санітаркою в лікарні. Та не

зуміли ті лікарі врятувати від цукрового діабету. - Друга моя дружина - вся в турботах про своїх дітей, стали вони й мені не чужими (у дружини Петра Петровича 12 дітей від першого чоловіка. Деякі вже створили свої сім'ї. А в нього троє - донька Ірина та два сини - Іван і Петро... - Ю.З.).

Працював і на підприємстві, де розливали піпс, і на бойні... Пенсія невеличка, бо в трудовий не записані ті роки, відроблені на шахтах. Писав, але не дочекався відповіди... Сам хворів на астму. Про півку може лише мріяти, хоч за десятком кілометрів Солотвино з його підземними шахтами, де астму підліковують...

- Я на конях знаюся... Як і багато ромів... Маршал Будьонний, а це де я читав, сідав на коня у вісімдесят чотири роки. Не знаю, чи то правда...

Правда, Петре Петровичу. Ніна Будьонна розказувала, що на дачі у Баківці у її батька було кілька коней. Жив тут і Софіст, який був його найулюбленишим. Він народився у 1947 році і пережив Будьонного на три роки... Цей кінь чужий його здалека (відомо, коні володіють телепатією). Він на ньому сім парадів приймав. Літом кінь жив на дачі, а зимою маршал віддавав його на 2-й кінній Новопідмосковний завод. Коли помер господар, Софіст плакав. На конезаводі говорили, що він стояв у своєму деннику і в нього слези лилися.

Отаку історію я почула від тячевського рома.

Юлія Зейкан, м.Тячів на Закарпатті. На світліні: маршал Будьонний.

У російському місті Самара мені пощастило поспілкуватися з ромом, якому вже минуло 100 років. Він ще й досі поміятає все своє життя. Це - Олександр Іванович Блажевич, 1903 року народження. - Олександр Івановичу, ви народилися в Самарі?

- Ні, у східному Казахстані. - Вам довелося кочувати? - Так, кочував до 1956 року. - Чи добре пам'ятаєте ви Голодомор 1933-го? Як жили тоді? - Під час Голодомору наш табір стояв у Алтайському краї. Для мене Голодомор почався це

Сто років - ще не вік ШЕЛ БЕРША - КАДО НА ПГУРІПЕ

у 1932 році. Ми тоді ледве вижили. Іли лебеду, варили кропиву, різали своїх коней, щоб годувати дітей. Жинки ворожили, адже ми не працювали, оскільки вели кочовий спосіб життя. У 1932 році проходилася колективізація, урочаю не було. Був страшний голод.

- Чи всі члени вашої сім'ї вижили в ці роки?

- На щастя, вижила вся моя сім'я.

- Ви були на фронті під час Великої Вітчизняної війни?

- Ні, я не воював, а працював у Барнаульському танковому ОРС і в танкпромі, експедитором.

- А після війни чим займалися?

- У мирний час ми продов-

жували кочувати. В 1956 році наш табір дійшов до Кемеровської області, де я і придбав для своєї сім'ї будинок. Там працював на руднику вугільної промисловості. Дружина моя продовжувала ворожити, адже сім'я була велика - три сини та дві дочки.

Згодом ми переїхали до Самарі. Там померли дружина та два сини. Тепер живу в сім'ї ще одного сина. Маю внуків-школярів.

- Чи одержували ви грошову допомогу як постражданий під час Голокосту?

- Так, одержав. Хоту подякувати тим, хто надав цю допомогу ромам, які пережили Голокост. Все життя працював при радянській владі, а пенсію маю

мінімальну. Я - діабетик, і цих грошей не вистачає навіть на ліки...

Незважаючи на свій поважний вік, Олександр Іванович веде активний спосіб життя. Він ходить майже на всі збори ромських громад. Олександр Іванович - поважна людина в Самарі. Коли між ромами міста трапляються конфлікти, вони прислуховуються до думки Олександра Івановича, вони з ним не лише спілкуються, а й часто просять поради. Хочеться побажати цій людині здоров'я і багато років життя. Самарським ромам пощастило, що серед них мешкає такий вчитель життя та розсудливий порадижник, як Олександр Іванович Блажевич.

Людмила Кравченко, м.Бровари Київської області

Програма "Рома України"

(ЗВІТ ЗА 2003 РІК)

Кількість проектів: 41 Сума: \$ 73 566. Частка у загальній сумі грантів: 1,38 %

Програма працює в Україні з 1999 року, і впродовж своєї діяльності надала підтримку 156 проектам на загальну суму \$ 424 090. Програма віднос перевагу ініціативам, які підвищують рівень освіченості ромської молоді, виробляють методи ефективної державної політики щодо ромського населення України, сприяють моніторингу виконання спеціальної державної програми задоволення етносоціальних та культурно-просвітницьких потреб ромів в Україні тощо.

У 2003 році представники Державного Комітету у справах національностей та міграцій і Міжнародного фонду "Відродження" висули ідею розробити спеціальну державну програму, спрямовану на задоволення

потреб ромського населення. В результаті тісної співпраці вперше на пострадянському просторі було розроблено й затверджено на урядовому рівні стратегічний документ із державної підтримки розвитку ромської меншини - Програму державної підтримки соціального та культурного відродження українських ромів на період до 2006 року.

До програми залучено понад 30 неурядових організацій з усіх регіонів України. Налагоджено контакти з Міжнародною організацією з міграції, посольством Королівства Нідерландів, Карпатським Фондом, Європейським Центром з прав ромів, Радою Європи, Офісом з питань ромів та сітні ОБСЄ.

Регіон	Підтримано проектів	Сума
Закарпатська обл.	20	\$ 26 183
м. Київ	1	\$ 1 200
Одеська обл.	4	\$ 7 827
Харківська обл.	3	\$ 4 450
Черкаська обл.	1	\$ 2 500
Всерайські проекти	12	\$ 31 608
Разом:	41	\$ 73 566

Проекти, підтримані за програмою:

Організація: Міжнародний фонд "Відродження", м. Київ.
Зміст проекту: проведення одного семінару за участі представників мережевих програм, які беруть участь у розробці проекту "Ромська освітня ініціатива".

Сума: \$ 1 242

Організація: Закарпатське культурно-просвітнє товариство ромів "Романі Яг", м. Ужгород.
Керівник проекту: Адам Аладар Євгенович.

Зміст проекту: проведення зустрічі представників ромських неурядових організацій з нагоди десятиріччя товариства "Романі Яг".

Сума: \$ 3 000

Організація: громадська організація "Український інститут соціальних досліджень", м. Київ.
Керівник проекту: Яременко Олександр Олексійович.

Зміст проекту: проведення соціологічного дослідження та видання аналітичного звіту в межах підготовки Національної програми задоволення потреб ромської меншини України.

Сума: \$ 14 610

Організація: Міжнародний фонд "Відродження", м. Київ.
Зміст проекту: проведення зустрічі представників проекту "Ромська освітня ініціатива" з представниками мережевих освітніх програм та ромських освітніх проектів.

Сума: \$ 736

Організація: Міжнародний фонд "Відродження", м. Київ.
Зміст проекту: забезпечення візиту представників проекту "Ромська освітня ініціатива" до м.Київ та м.Ужгород.

Сума: \$ 1 218

Організація: Міжнародний фонд "Відродження", м. Київ.
Зміст проекту: забезпечення зустрічі представників Ради Європи з представниками ромських неурядових організацій для вироблення спільного підходу до вирішення проблем ромських жінок.

Сума: \$ 1 088

Організація: громадська організація "Розмаїя", м. Київ.
Керівник проекту: Маковій Вероніка Іларіонівна.

Зміст проекту: презентація культурологічного проекту "Ромська музична енциклопедія".

Сума: \$ 500

Організація: Закарпатське обласне товариство циган "Амаро Дром", м. Ужгород.
Керівник проекту: Пап Еміл Йосипович.

Зміст проекту: підтримка проведення спортивного турніру ім. Яна Томаша для ромського населення м. Ужгород.

Сума: \$ 1 000

Організація: Товариство музичної культури циган Закарпаття "Лаутарі", м. Ужгород.

Керівник проекту: Пап Вілмош Аладарович.

Зміст проекту: участь ромського народного самодіяльного музичного театру "Лаутарі" (м.Ужгород) в Міжнародному фестивалі пісні та культури ромів, Польща, м.Цьотнік.

Сума: \$ 2 500

Організація: Закарпатське обласне товариство ромів "Романі Яг", м. Ужгород.

Керівник проекту: Тирпак Йосиф Густавович.

Зміст проекту: підтримка ромської дитячої групи "Ромашка", м. Ужгород.

Сума: \$ 1 900

Організація: Рахівське районне жіноче громадське культурно-просвітнє товариство "Бахталі лума" ("Щасливий світ"), м. Рахів.

Керівник проекту: Рошташ Анна Юривна.

Зміст проекту: відкриття недільної школи для ромських дітей у м. Рахів.

Сума: \$ 1 500

Організація: ромська асоціація міста Балта та Балтського району, м. Балта.

Керівник проекту: Архіпова Зінаїда Миколаївна.

Зміст проекту: підтримка діяльності недільної школи для ромських дітей у м. Балта Одеської області.

Сума: \$ 1 000

Організація: Асоціація циган міста Кілії та району, м. Кілія
Керівник проекту: Кондур Юрій Федорович.

Зміст проекту: продовження роботи недільної школи та відкриття класу дошкільної підготовки у м. Кілія.

Сума: \$ 2 000

Організація: Ромська школа при Асоціації ромів, м. Ізмаїл.
Керівник проекту: Лїпська Ольга Іванівна.

Зміст проекту: підтримка діяльності ромської недільної школи у м. Ізмаїл.

Сума: \$ 500

Організація: Товариство ромів Закарпаття "Рома", м. Ужгород.

Керівник проекту: Адам Світлана Йосипівна.

Зміст проекту: підтримка діяльності ромської недільної школи у м. Ужгород при товаристві "Рома".

Сума: \$ 2 500

Організація: Великоберезнянське районне культурно-просвітнє товариство ромів "Романі Яг", смт В. Березний.

Керівник проекту: Тирпак Іван Михайлович.

Зміст проекту: підтримка подальшого розвитку ромської недільної школи для дітей табору смт Великий Березний.

Сума: \$ 2 500

Організація: Виноградівське районне культурно-просвітнє товариство ромів "Романо-Дром", с.Великі Ком'яти.

Керівник проекту: Дюрі Ласло Ласлович.

Зміст проекту: відкриття не-

дільної школи для ромських дітей у с. Великі Ком'яти Виноградського району Закарпатської області.

Сума: \$ 1 000

Організація: обласний культурний центр "Аме Рома", м. Харків.

Керівник проекту: Карафетов Олександр Іванович.

Зміст проекту: підтримка діяльності ромської дитячої школи-студії у м. Харків.

Сума: \$ 2 500

Організація: Товариство музичної культури циган Закарпаття "Лаутарі", м. Ужгород.

Керівник проекту: Пап Вілмош Аладарович.

Зміст проекту: проведення фестивалю "Пап-Джаз-Фест" в рамках фестивалю ромського мистецтва "Амала" в м. Ужгород.

Сума: \$ 2 500

Організація: Національно-культурне об'єднання "Амала", м. Київ.

Керівник проекту: Крикунов Ігор Миколайович.

Зміст проекту: підтримка проведення киявського етапу IV Міжнародного фестивалю ромського мистецтва "Амала-2003".

Сума: \$ 6 100

Організація: Община циган "Аме Рома" у Черкаській області, м. Золотоноша.

Керівник проекту: Бамбула Володимир Миколайович.

Зміст проекту: підтримка діяльності недільної школи для ромських дітей у м. Золотоноша.

Сума: \$ 2 500

Організація: громадська організація "Товариство ромської інтелігенції "Раткане Рома" ("Ромська інтелігенція"), м. Ужгород.

Керівник проекту: Пап Аладар Аладарович (мол.).

Зміст проекту: підтримка участі дитячого ансамблю танцю "Ром Сом" у фестивалі "Ромські фольклорні танці", Угорщина.

Сума: \$ 600

Організація: Закарпатське обласне товариство ромів "Романі Яг", м. Ужгород.

Керівник проекту: Тирпак Іван Густавович.

Зміст проекту: підтримка навчання Н. Нікіфорова у вищому навчальному закладі протягом двох семестрів.

Сума: \$ 472

Організація: Закарпатське обласне товариство ромів "Романі Ч'б" ("Ромська мова"), м. Ужгород.

Керівник проекту: Бучко Борис Ладиславович.

Зміст проекту: підтримка навчання Е. Бучка у вищому навчальному закладі протягом двох семестрів.

Сума: \$ 660

Організація: Закарпатська обласна громадська організація "Товариство громадського самозахисту", м. Ужгород.

Керівник проекту: Чижмарь Юрій Васильович.

Зміст проекту: підтримка на-

вчання Є. Чурей у вищому навчальному закладі протягом двох семестрів.

Сума: \$ 340

Організація: Харківське обласне національно-культурне товариство циган "Роман", м. Харків.

Керівник проекту: Матюшенко Іван Іванович.

Зміст проекту: підтримка навчання І. Матюшенка у вищому навчальному закладі протягом двох семестрів.

Сума: \$ 700

Організація: Закарпатський обласний молодіжний ромський клуб "Романі черхень" ("Ромська зірка"), м. Ужгород.

Керівник проекту: Горват Мирослав Васильович.

Зміст проекту: підтримка навчання М. Горвата у вищому навчальному закладі протягом двох семестрів.

Сума: \$ 618

Організація: Закарпатське культурно-просвітнє товариство ромів "Романі Яг", м. Ужгород.

Керівник проекту: Навроцька Євгенія Миколаївна.

Зміст проекту: підтримка навчання Р. Балог у вищому навчальному закладі протягом двох семестрів.

Сума: \$ 700

Організація: Звенигородська районна громадська організація "Ромат Катупа", м. Звенигородка.

Керівник проекту: Бурлаченко Петро Дмитрович.

Зміст проекту: підтримка навчання П. Бурлаченка у вищому навчальному закладі протягом двох семестрів.

Сума: \$ 1 200

Організація: Асоціація ромів міста Ізмаїл та Ізмаїльського району Одеської області, м. Ізмаїл.

Керівник проекту: Полеску Галина.

Зміст проекту: підтримка навчання І. Архіпова, Л. Кондур, В. Кондур та К. Кондур у вищих навчальних закладах протягом двох семестрів.

Сума: \$ 2 127

Організація: Товариство музичної культури циган Закарпаття "Лаутарі", м. Ужгород.

Керівник проекту: Пап Вілмош Аладарович.

Зміст проекту: підтримка навчання В.А. Пап та В.В. Пап у вищих навчальних закладах протягом двох семестрів.

Сума: \$ 610

Організація: Культурне товариство циган Закарпаття "Ром Сом", м. Ужгород.

Керівник проекту: Пап Аладар Аладарович (мол.).

Зміст проекту: підтримка навчання А. Пап у вищому навчальному закладі протягом одного семестру.

Сума: \$ 255

Організація: Товариство ромів Закарпаття "Рома", м. Ужгород.

Керівник проекту: Миня Олександр Йосипович.

Зміст проекту: підтримка навчання В. Пінцейші та Е. Ярошен-

ка у вищих навчальних закладах протягом двох семестрів.

Сума: \$ 1 600

Організація: Обласний культурний центр "Аме Рома", м. Харків.

Керівник проекту: Карафетов Олександр Іванович.

Зміст проекту: підтримка навчання О. Карафетова, В. Карафетова та О. Череповської у вищих навчальних закладах протягом двох семестрів.

Сума: \$ 1 250

Організація: Громадська організація "Кондор", м. Одеса.

Керівник проекту: Кондур Володимир Анатолійович.

Зміст проекту: проведення V обласного фестивалю ромської культури у м. Одеса в рамках всеукраїнського фестивалю "Амала".

Сума: \$ 2 000

Організація: Закарпатський обласний благодійний фонд "Prinane" ("Братерство"), м. Ужгород.

Керівник проекту: Бучко Ернест Антонович.

Зміст проекту: підтримка навчання Н. Кіш у вищому навчальному закладі протягом двох семестрів.

Сума: \$ 540

Організація: Закарпатське культурно-просвітнє товариство ромів "Романі Яг", м. Ужгород.

Керівник проекту: Навроцька Євгенія Миколаївна.

Зміст проекту: підтримка навчання М. Патай у вищому навчальному закладі протягом двох семестрів.

Сума: \$ 400

Організація: Закарпатське культурно-просвітнє товариство ромів "Романі Яг", м. Ужгород.

Керівник проекту: Навроцька Євгенія Миколаївна.

Зміст проекту: підтримка навчання О. Бругош у Міжрегіональній Академії управління персоналом.

Сума: \$ 700

Організація: Закарпатське культурно-просвітнє товариство ромів "Романі Яг", м. Ужгород.

Керівник проекту: Навроцька Євгенія Миколаївна.

Зміст проекту: підтримка навчання Л. Адам у Міжрегіональній Академії управління персоналом.

Сума: \$ 700

Організація: Закарпатське культурно-просвітнє товариство ромів "Романі Яг", м. Ужгород.

Керівник проекту: Навроцька Євгенія Миколаївна.

Зміст проекту: підтримка навчання Б. Йонаш у Міжрегіональній Академії управління персоналом.

Сума: \$ 700

Організація: Культурне товариство циган Закарпаття "Ром Сом", м. Ужгород.

Керівник проекту: Пап Аладар Аладарович.

Зміст проекту: підтримка реконструкції приміщення медичного центру для ромського населення при товаристві "Ром Сом".

Сума: \$ 3 000

Місто Свалява та його околиці широко відомі в Україні як райський куточок, де можна оздоровитись. Цілючі мінеральні джерела, воду з яких випочивають п'ять разів на день, купання (!) у мінеральній воді (як заспокійливе). Сама навколишня природа, цілюще зреште повітря, загальний комплекс діють на людину, котра приїхала відпочити, благогоєрно.

Вважалося би, що у такому райо мають жити тільки здорові й щасливі люди.

Це тільки поверхневе, на перший погляд, враження, змінюється, коли заїхати до Сваляви з боку об'їзної дороги і потрапити у ромський табір.

необхідних випадках кладуть дитину на стаціонарне лікування. Майже всі діти ростуть у багатодітних сім'ях. І хоча зараз тільки кілька сімей мають близько 10 дітей, але у більшості їх четверо-п'ятеро. Є дві сім'ї, де народилися дівчатка. Тому турбот у ліка-

у місті. Тому будинки для нових сімей, які збільшувалися, роми почали забудувувати хаотично. Звичайно, на цьому відбиваються матеріальні статки. Більшість хат складаються з 2-х кімнат, площею 3x4 м, в яких і проживають у великій скучності молоді сім'ї. До табору, хоч і скільки оббивав Пороги владі біров табору Матвій Балінт, не підведена питна вода, хоча неподалік і знаходиться прийнятне джерело. Не доводиться говорити і про інші комунальні вигоди, такі як газ, каналізація. Навіть не налагоджений вивіз сміття, бодай два рази на місяць.

ДОРΟΣЛІ

У таких умовах, фактично створених штучно для жителів ромської громади, проживають таборяни. Як наслідок - значна захворюваність на туберкульоз. В останні роки від цієї хвороби, яка набула форми епідемії по всій Україні, почали вмирати зовсім молоді люди, а що вже говорити про Свалявський табір. Саме від туберкульозу померла 37-річна Станкович Надія, залишивши сиротами 10 дітей. Найгірше те, що сім'я часто виїжджала на збрачування за межі області, де народжувалися діти. Проте свідство про народження, за бюрократичним порядком, мають видаватися за місцем постійного проживання. Оскільки сім'я в той час не жила у Сваляві, то дехто з дітей не мають жодного документа, який свідчив би про їх існування, отже, і ніякої допомоги від держави не отримують.

Загалом у таборі захворюваність і смертність на туберкульоз вражаюча. Необхідно бити на сполох усім медичним службам: санітарно-епідеміологічним, іншим закладам охорони здоров'я. Чому не проводиться флюорографія всіх дорослих ромів? Чому не проводиться лікування відкритої форми захворювання? Чому дітей, мати яких хворіла на туберкульоз і померла, не відправили на профілактичне лікування до санаторію, як і дітей з інших сімей, в яких помирали молоді мами, залишивши дітей сиротами? Чому? Багато таких "чому" можна поставити тим чиновникам, котрі отримують гроші за свою роботу, мають нести відповідальність за ситуацію із захворюваністю в таборі. Це не вина ромів, а брід, за яку вони платять надто дорого - своїм життям.

Евгенія Навроцька.

На світліни: сім'я Станкович, діти Надія, Мадик, Оксана, Крістіна, Венера, Вікі, Коля, Мадонна, Юці, Вяля.

або побічно сприяють національній чи релігійній ворожнечі, або принаймні неприязні". Цією мовою просто пронизана вся передача пана Костянтина.

Невже необхідно маніпулювати свідомістю громадян України у створенні негативного образу ромів? Невже режисери найбільшого телеканалу "Інтер" не розуміють, що розпалювання національної ворожнечі, згідно зі 161 статтею Кримінального Кодексу України, визначається: "Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії". Шкода, що такий поважний і глибоко шанований нами журналіст і сам став засобом маніпуляції у режисерських руках, при підготовці цього матеріалу.

Олена Байко

ПОРУШУЄМО ПРОБЛЕМУ

"ЧИМ ЗАВИНИВ МІЙ НАРОД, ХОЧУ ЗНАТИ..."

"СОСТАР ДОШАЛО МІМРО НАРОДО, КАМАВ ТЕ ДЖАНАВ..."

Суттєво впливають на втілення державної національної політики засоби масової інформації. І тому, коли на сторінках деяких видань з'являються статті, просякнуті знешчавою та глуфом щодо представників ромської національності, виникає почуття ще сильнішого обурення та протесту.

З болем писав поет нашого народу Михайло Козимиренко такі рядки:

*... Чим завинив мій народ,
хочу знати,
Неначе прокляття,
несе свій тягар...*

Обурення й протест викликають у нас - представників Чернігівського національно-культурного товариства "Нове Рома", публікації Чернігівського всеукраїнського щотижневика "Гарт". Протягом минулого року в ньому був надрукований ряд статей, які носили упереджений, провокаційний характер стосовно ромського народу.

Так, у публікації під рубрикою "Горь-родичі Будуляя" автор Стас Непідкупний "розповів" про "випадки циганського шахрайства" та "розкрив" "секрет циганських чар, яким піддаються люди".

Ось рядки пана Стаса: "Останнім часом циганки, розуміючи, який їхній імідж склався у людей, часто перефарбовуються у блондинок чи рудоволосих, роблять манікюр і вдягаються цілком по-європейському". Що за нисеніття? Про який імідж він говорить? Про той, що сам хоче навізати всім читачам, що роми - "шахраї"?

Насамперед імідж ромів пов'язаний не з "шахрайством", як визначив Непідкупний, а з запальною музикою, піснями і танцями, традиційними ремеслами. І чому його лякає увага жінок-ромок до своєї зовнішності? Кожна жінка, незалежно від своєї етнічної приналежності, віку та освіти, має право виглядати привабливо, зберігаючи при цьому свою національну особливість. Це може заперечити пан Стас?

У статті Валерія Литовченка "Поворожи мене, ворожо, на 2003 року..." ("Гарт" №4 від 24 счня 2003 року), де під рубрикою "Гіпноз", автор визначає ромоворожок як "кримінальних психологів і гіпнотизерів". Він наділяє наших жінок властивостями "гіпнозу з кримінальним ухилом" і ототожнює їх із "злодійками". Обравши свою улюблену тему і тон звинувачення, він пише: "... цигани - шахраї, після того як "сценарій" відпрацьований, кодують свої жерти за забавання всього, що з ними відбувалося. Інколи таке "заچارування" минає через дві-три хвилини, але буває, що воно спрацьовує на багато років, а інколи на все життя." (І) і таке інше. При цьому він спирається тільки на свої знання з книги "Російський гіпноз" професора, доктора медичних і психологічних наук Д.В. Кандиби.

Знання цієї книги робить йому честь, проте хочеться запитати: "Чи не здається, що і сам Д.В. Кандиба не наважився б ототожнювати ромське ворожіння як використання "кримінальної психології та гіпнозу"?

Звідки така ненависть до ромів? Пан Валерій не спромігся "спуститися" до нашого народу і познайомитися з ним ближче, бо тоді б він знав, що одією з основних проблем ромського народу в Україні є проблема освіти. Роми просто не в змозі використовувати знання книг з гіпнозу для впровадження в свою практику ворожіння, психології і гіпнозу з "кримінальним ухилом", як нам хоче нав'язати автор.

Знову цитує пана Валерія: "... Там на них уже чекала невисока, смаглява, дуже схожа на циганку жінка середніх років і таке інше в тому ж дусі. Він розповідає про випадки "циганського шахрайства", але факти, наведені як докази, досить-таки сумнівні, розпливчасті...

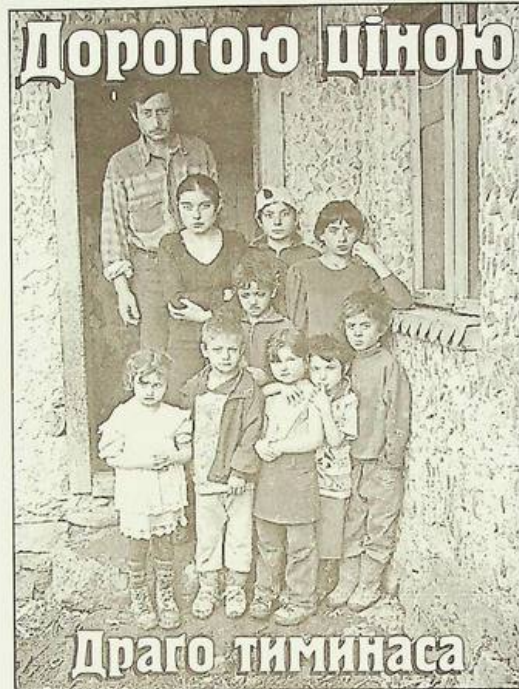
Ми ні в якому разі не виправдуємо злочинців. Вони підні осяду і повинні нести відповідне покарання. Це наш бій і наш сором. Але дуже хочеться запитати пана автора: "А чи українці, росіяни та представники інших національностей не скоюють злочинів?" Більш того, ми постійно читаємо інформацію про дійсно страшні злочини, але там немає ні зазначення національної приналежності злочинців, ні таких гучних фраз, як у статті "Очи черные, очи глущие" ("Гарт" №45 від 31 жовтня 2003 року) уже знаємого нам Стаса Непідкупного (!):

"Порада перша і найнадійніша: обминайте циган", "ніколи не дивіться циганці у вічі", і ні в якому разі не пускайте циган до оселі "попити води" чи "перевити немовля". При цьому читачам пропонується "Виріж і збережи!" (І) Хотілося б дізнатися, чи мають право автори цих публікацій ототожнювати наш народ з поняттям "злочинність"? Через свою повну некомпетентність у цьому питанні? Ні, це не непорозуміння. Сюже, навпаки - заздалегідь спланована провокація, яка може спричинити національний конфлікт у державі.

Варто нагадати пану Стасу, пану Валерію, видавцям газети та іншим авторам подібних публікацій про Закон України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" та з статтю з цього Закону - "Неприпустимість зловживання свободод діяльності друкованих засобів масової інформації", в якій сказано: "Друковані засоби масової інформації в Україні не можуть бути використані для... розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі".

Насамкінець хочеться зауважити, ми будемо давати відсіч таким авторам, дітям в рамках законодавства і публікувати позитивні статті про наш народ, бо він, на щастя, має чим пишатися.

Інна Хамовська,
м. Чернігів

ДІТИ

Сам табір ззовні виглядає ніби дитячий садочок. Різного віку малеча, зайнята своїми маленькими проблемами, мов горошок, котиться по дорогах, стежках.

У таборі на сьогодні нараховується 680 дітей до 14 років, з яких 41 дитина до 1-го року, - розповідає нам дільнична дитячої медсестри місцевої поліклініки Тетяна Шекмар. І хоч вважється, що ромські діти - це діти природи, проте на сьогодні серед них майже немає абсолютно здорової дитини. Більшість є піторфіками (зменшена, ніж вимагається за нормою, вага), хворі на рахіт. Велика захворюваність легеневиими хворобами. Рятують лише, що всі ліки для малюк до року видаються в аптеках за рецептами лікарів безкоштовно. У

ря-педатра Галини Тарасівни Грошової вистачає. Так, уже у трьох 16-річних мам є первістки. Допомагає у плануванні сім'ї лікар-гінеколог Антон Васильович Фізер. А в одній родині - горе. Кілька місяців тому померла при пологах мама, народжуючи десяту дитину. Всі домашні турботи лягли на плечі 14-річної старшої доньки. А батько - безробітний."

ТАБІР

Кількість велику територію, куплену за гроші графа Шенборна для таборян, у роки радянської влади забрали від ромів і передали для індивідуальної забудови та ряду господарств. Зараз тільки руїни цих, колись великих державних підприємств, нагадують ромам, хто був господарем

РЕПЛІКА

МАНІПУЛЯЦІЇ

АВРІМАРДІПЕ

20 квітня на телеканалі "Інтер" у черговій передачі з циклу "Кримінал" під заголовком "Смерть як рішення квартирного вопрса" журналістом К. Стогнієм було проведено висвітлення обставин спроби продажу квартири за підірваними документами. При цьому основними чотирма підозрюваними виступили кілька осіб, серед яких особливо акцентувалася увага на одному.

Розуміючи неможливість розголосування тасмниці слідства, дану особу було вирішено називати за етнічною ознакою. При цьому інших учасників злочину названо за їхніми власними іменами або за процесуальним ста-

тусом (підозрюваний), або за місцем роботи (консьержка).

Виникає питання: за якими критеріями і для чого робився поділ за національністю між співучасниками однієї і тієї самої події? Чому особам ромської народності ставлять у провину не тільки факт участі у даних подіях, а і сам факт належності до ромської меншини? У свій час (див. газету "Романі Яг" № 2/44 від 10 березня 2004 р.) ми подавали визначення поняття "мови ворожнечі". Нагадуємо: "мова ворожнечі" - це будь-які тексти або сюжети, заголовки, малюнки, фотографії тощо у ЗМІ, а також в інших друкованих виданнях, які прямо

ПРАВОВАХІСНИЙ ЦЕНТР ДІЄ ЧАЧПНАСКО ЦЕНТРО КЕРЕЛ

Загальною характерною ознакою роботи правозахисного центру "Романі Яс" останнім часом є те, що адвокатам безпосередньо найбільша увага приділяється справам, які мають судову перспективу і в яких права ромів дійсно порушені чи то владними структурами, чи то іншими громадянами.

Отже, про одну справу, яка знаходиться у провадженні, зупинимось детальніше.

У січні цього року до мене звернулася батьки рома Руслана Аладаровича Ковача з с.Холмок. За їхніми словами, син був затриманий працівниками лінійного відділу міліції на залізничному вокзалі м.Львова 11.07.2003 року за те, що він нібито пограбував жінку, яка виходила з магазину, розташованого неподалік вокзалу, де і був затриманий. Після затримання справу Руслана передали до Залізничного районного суду

Львова, і вже відбулося одне судово засідання, на якому хлопець заявив, що злочин не вчиняв, вини не визнає. Мільйонер його три дні катували і примушували підписати якись документи.

Батьки просили мене, щоб я поїхав на судово засідання, призначено на 3 лютого цього року, і захищав їхнього сина, оскільки вони не довіряють офіційному адвокату, призначеному раніше.

На жаль, яких-небудь документів, які б підтверджували обвинувачення Р.Ковача, в них не було, тому для того, щоб пред'явити необхідну об'єктивну інформацію, яку можливо було б оцінити, мною було прийняте рішення вступити в цю справу. А ще я відчував, що ром не винен, і ця справа сфальсифікована мільйонерами.

Після вивчення матеріалів цієї справи мої переконання щодо фальсифікації справи підтвердились. Я виходив з такого.

Перше. Докази обвинувачення ґрунтуються тільки на показях одного свідка, мільйонера, котрий затримував Ковача, з рапорту іншого мільйонера, який теж затримував рома, та з пояснення самої потерпілої, яка, за її заявою про вчинення злочи-

ну, видається не цілком грамотною особою і яку вже вдруге не можуть доставити до суду для дачі показів щодо її пограбування (за словами судді, вона є розумово відсталою і зараз знаходиться в якомусь інтернаті для душевнохворих);

Друге. Невідповідність у самих фактичних обставинах справи.

З одних показів свідка мільйонера Р.Ковач був затриманий після того як цей мільйонер обстежив район вокзалу і вже потім затримав Ковача, оскільки той, коли побачив працівника міліції, почав тікати. З інших показів того ж свідка, Руслана затримали вкради біля потерпілої, коли вона почала кричати.

В одних показях потерпіла вказує, що хлопець нібито вихопив гроші і почав тікати, в інших запевняє, що Руслан, сховивши гроші, передав їх іншому чоловікові, якого так і не знайшли, і слідство інкримінує Ковачу грабжіж, вчинений групою осіб, а саме з встановленою слідством особою на ім'я Андрій.

У заяві про скоєння злочину потерпіла вказує, що викрали 100 грн., потім з'ясовується, що не 100, а 80, бо вона нібито на 20 грн. придбала продукти.

Твердження, що Ковач був

у стані сп'яніння, при тому, що аналізу крові на наявність в ній алкоголю йому не робили.

Репорт про затримання Ковача, складений мільйонером Кравченком 10.07.2003 року. А в рапорті описано події за 11.07.2003 року.

Пояснення від потерпілої взято без вказівки на особу, яка ці пояснення брала.

Потерпіла вказує не на той одяг, у якому був одягнутий викрадач, а на одяг особи, яку затримали і пред'явили їй для впізнання.

За матеріалами справи вбачається, що гроші були викрадені у потерпілої при виході з магазину, а затримали викрадачів на площі Привокзальній, проте з фототаблиці видно, що місце пограбування збігається з місцем затримання викрадача.

Третє. Численні порушення процесуального законодавства. Ковач не розуміє українську мову, якою велося попереднє слідство, не вмів читати і писати, йому ніхто не перечитував те, що він підписував. Підписував, бо запевняли, що відпустять додому. Одного разу слідчий підписав документ рукою Руслана. Судово засідання 3 лютого цього року так і не відбулося, бо не з'явилася потерпіла, не

було жодного свідка, колишній адвокат Ковач відмовився пояснювати що-небудь. Судове засідання, за клопотанням підсудного Ковача, ведеся російською мовою, яку він розуміє краще, ніж українську. Проте перекладача на попередньому слідстві не було, хоча в протоколі допиту вказано, що Ковач розуміє українську мову. В суді ж з'ясується, що це не так, і це є істотним порушенням кримінально-процесуального закону і тягне за собою скасування вироку в будь-якому разі.

Четверте. З цього випливає, що об'єктивність повинна вразитися у виправдувальному вироку, який тягне за собою одностороннє відшкодування збитків Ковачу за незаконне притягнення до відповідальності, незаконне утримання під вартою доволі тривалий час, а це в практиці судочинства України є дуже рідкісним явищем.

П'яте. Позиція самого підсудного. Він категорично заявляє, що не викрадав гроші, не був ні з яким Андрієм, потерпілу знає як особу без певного місця проживання, яка завжди тиняється по вокзалу.

На сьогоднішній день призначено судово психіатричну експертизу потерпілої, після чого розслідування буде продовжено.

Ця справа є на контролі в Європейському центрі з захисту прав ромів.

Василь Дідичин, юрист правозахисного центру "Романі Яс"

Як розпізнати те, що мене незаконно дискримінують? Як я можу показати, що зазнав дискримінації?

Більшість із нас знає, як розпізнати явні дискримінаційні дії. На жаль, вони часті в Європі. Можливо, вас відмовилися обслуговувати в барі чи ресторані, або у вас є знайомих, якому офіціант або власник заявив, що він "не обслуговує ромів"? Чи знаєте ви когось, кому було відмовлено в роботі, квартирі або медичному обслуговуванні тільки тому, що він (чи вона) - ром? Чи бачили ви коли-небудь знак заборони "цигани" або "ромів"? Все це є очевидними дискримінаційними діями. І в таких випадках ERRC може довести, що сталася дискримінація, використовуючи документи або знаки заборони, які підтверджують це, а також беручи до уваги заяви очевидців дискримінаційної дії.

Дискримінація може відбуватися і тоді, коли слова "ром" або "циган" не використовувалися відверто, але при цьому можна довести, що сталася дискримінація. Наприклад, нині багато барів і ресторанів відмовляють при вхіді ромам й іншим людям з темним кольором шкіри під приводом того, що відвідувачам необхідно мати "членство у клубі", або ж говорять, що тут відбувається приватна вечірка. Часто буває так, що

роми, які подають заяви про прийом на роботу, одержують відмову, незважаючи на те, що по телефону їх погодилися прийняти, та під час зустрічі говорять, що вакантних місць уже немає і на вакантних місцях, яке зацікавила рома, вже когось прийняли.

Як може людина довести, що в даному випадку сталася дискримінація? Деякі організації в Центральній і Східній Європі користувалися методом "перевірка". До прикладу, ромів і неромів (причому їхня кваліфікація, одяг і т.ін. були практично однаковими) подавали заяви про прийом на роботу, про наймання квартири або ж відправлялися в ресторан чи на дискотеку, де, за підозрою, регулярно відбувалася дискримінація ромів. І якщо до неромів поставлялися по-іншому, ніж до ромів (наприклад, ромів просять пред'явити членський квиток при вході на дискотеку, а потім відмовлять, а іншим дозволяють пройти на дискотеку, не запитуючи про членські квитки), то детальні показання "випробувачів" повинні бути записані. Ці показання формують доказ, що сталися дискримінаційні дії, і в багатьох країнах вони можуть бути використані в суді. Докладну інформацію про цей метод ви можете отримати, відвідавши сайт ERRC: http://errc.org/rr_nr3_2000/legal_defence.shtml, або, зв'язавшись безпосередньо з офісом ERRC.

Статистика допоможе при

розслідуванні як прямої, так і непрямої дискримінації. Наприклад, у деяких країнах Центральної і Східної Європи ромських дітей регулярно відправляють у спеціальні школи для розумово відсталих.

Дослідження, проведене ERRC у місті Острава на сході Чехії в 1999 році, з'ясувало, що понад половину ромів шкільного віку відвідує такі навчальні заклади, і також те, що більше половини дітей, які їх відвідували, були ромами, і, що в 27 разів імовірніше те, що скоріше ромську дитину помістять у таку школу, ніж дитину не з ромської родини. Багато ромських дітей, які не відвідували школи для розумово відсталих, були сконцентровані в початкових навчальних закладах у визначених районах Острави. Дослідження виявило, що понад 30 із 70 нормальних початкових шкіл були "для білих", тобто жоден ром їх не відвідував.

Ретельно проведене ERRC дослідження в м.Острава показує нерівність: ми підраховували кількість ромських і неромських дітей у всіх початкових школах Острави. Результати підтвердили слова багатьох - місто виявилось драматично розділеним так званими етнічними лініями. Більшість ромських дітей закінчують школи без необхідних навчочних матеріалів, неможливо на ринку праці, одержувати хороші зарплати і жити з почуттям власної гідності.

Інші організації провели важливі дослідження, використовуючи такі методи, як "індивідуальне" або "парне" вибірково спостереження, коли вивчають не все населення, а тільки ретельно відібрані групи людей. Компетентні статистичні дослідження надзвичайно дорогі, і їх потрібно проводити у всіх країнах і в багатьох царин життя: в освіті, у житловій сфері, працевлаштуванні, охороні здоров'я, соціальній сфері і т.ін. Дані дослідження можна використовувати при доказі дискримінації в суді, під час тиску на уряди і впливу на урядову політику для того, щоб на ромів виділялося більше коштів, також при інформуванні про проблеми ромів різні міжнародні організації, такі як ООН або Рада Європи. Місцеві організації більше за інші підходять для цієї ролі і якщо ви зацікавилися проведенням подібних досліджень, то вам необхідно знати:

неправильно те, що "кожньому відома проблема, і тепер нам потрібна лише дія", як вважають деякі активісти. У більшості країн статистичні дані з важливих питань, які стосуються життя ромів, недоступні, так, приміром, бувають складності з одержанням інформації; про відсоток ромських дітей, які відвідують школи чи класи для розумово відсталих, або ж школи з низькою якістю навчання; про число ромів (і неромів), які проживають у незареєстро-

ваних місцевією владою будинках або в будинках з поганими житловими умовами;

про число ромів (і неромів), яких щорічно виселяють зі своїх квартир;

про число ромських (і неромських) дітей, яких щорічно забирають із родин і розміщують у притулки і т.ін.

У деяких країнах державна влада намагається закрити доступ до такої інформації. Наприклад, коли ERRC провів дослідження в Чехії, керівники шкіл часто говорили, що в них не зберігаються дані про етнічний склад або що це збереження взагалі є незаконним. Люди, які говорять вам, що вони не можуть надати вам таку інформацію, найімовірніше намагаються приховати від вас факт систематичної дискримінації ромського населення. Є країни, в яких дії по збору статистичних даних на основі раси визнаються незаконними. Місцевий юрист допоможе вам довідатися, які правові обмеження існують у вашій країні.

Для того, щоб подібну інформацію можна було ефективно використовувати, дослідження потрібно проводити якісно. І перед тим, як почати будь-яке дослідження, рекомендується кілька разів сходити в бібліотеку, одержати пораду від соціолога чи фахівця з демографії або ж зв'язатися з ERRC і отримати детальнішу інформацію про методи дослідження.

Те, що в ромів завжди існувала взаємодопомога, нікого не дивує. Але, збираючи відомості про дореволюційний період, я натрапив на факти, які ніяк не вкладаються у кліше звичайної свідомості. Виявляється, деякі з багатьох ромів займалися доброчайністю, справованою назовні. Так, купець-кишинєвч Мунзул наймав працівників, щоб вони копали для селян колодязі. А коли він їхав через село, то роздавав дітям солодоці.

Видимо, тут позначилася загальна атмосфера ХІХ століття, коли кращі представники російського купецтва прагнули не тільки до особистого збагачення, а й до загального блага. Всім відомий купець Третьяков, який створив картинну галерею. Дотепер вітчизняна культура вдячна меценатам Морозову і Рябушинському. На купецькі кошти тоді будувалися церкви, школи, лікарні, притулки. Очевидно, ці шляхетні дянця послужили прикладом і для купців-ромів.

Олександр Петрович Панков мав у Петербурзі два будинки і постачав коней по державних замовленнях. Помер він у 1912 році, ледь переваливши за п'ятий десяток. Тільки тоді рідні з подивом усвідомили, як людина жила з ними під одним дахом. Уся дорога від будинку до цвинтаря виявилася вистеленою ялиновим лалником, і на похорон прийшла ціла юрба незнайомих бідно одягнених людей. Коли їх запитали, який стосунок вони мають до Олександра Петровича, пролунала така відповідь:

- Це наш благодійник: у трактирах годували безкоштовно всіх бездомних і голодних тричі на день, а рахунок подавали йому.

Серед ромів Олександр Панков був відомий зовсім з іншого боку. Його поважали як віртуоза "коняра". На кіноному ринку ця людина буквально перевтілювалася. З будь-яким чоловіком він розмовляв як "земляк", тому що досконало знав різні російські говірки. Обмін кіними проходили у нього жваво. Незважаючи на своє багатство, він дружив із кочовими ромами (навіть одружився з дівчиною з бідної табірної родини). Одне слово, у цій людині поєднався справжній ром і шляхетний російський купець. Своємі дітям він частенько говорив: "Стався до людей так, як хочеш, щоб до тебе ставилися".

Петербурзький купець-коняр Олександр Петрович Панков. (1861-1913). Фото 1900 р.

Не відставали від барашники і хорові роми. Артисти заробляли співом і танцем. Але не завжди вони виступали за гроші. Відомий дослідник петербурзьких хорів Костянтин Бауров поділився зі мною знімками старовинних афіш, які свідчать про постійну участь ромів у благодійних концертах.

Усі подібні заходи організовувалися за однією схемою. Учасники виступали безкоштовно, а збори йшли на якусь конкретну акцію. Звичайно, судити ми можемо тільки по тому, що до нас дійшло. Але і цього досить, щоб зрозуміти, до якої міри роми були частиною російського суспільства.

Ось конкретні приклади. У 1877 році Росія відгукнулася на заклик болгар і війська вирушили у похід з метою звільнення слов'ян від ярма Османської

імперії. Війна з Туреччиною виявилася важкою і кровопролитною. Російська громадськість була охоплена патріотичним поривом. Багато чого робилося для постачання армії. Але не забували і про родини "ратників". 24 липня 1877 року в Літньому саду Петербурга було проведено "Велике народне гуляння" з платою по 20 копійок за вхід. Кошти призначилися "для надання допомоги вдовам і сиротам потерпілих на війні". Серед учасників концерт-

ної програми значилися "Хор московських ромів під керівництвом Матвія Петрова".

З вересня 1878 року була проведена подібна акція "на честь повернення в С.-Петербург гвардії". Знову виступав серед інших артистів ромський хор, і знову гроші йшли "на користь притулку для старих жінок і вдов полеглих воїнів".

Як отут не згадати про пожертвування знаменитого Соколовського хору під час наполеонівської навали! Тоді кузювська армія одержала від ромів значну матеріальну підтримку. Навіть рядові хористи видавали по 500 карбованців асигнаціями - дуже великі на той час гроші (якщо врахувати, що кріпак коштував тоді близько 160 карбованців).

Та не варто думати, що місські роми вносили свій внесок у загальну справу тільки у воєнний час. Роми Петербурга надавали через своє мистецтво посилену допомогу тим, хто цього потребував, і в дні миру. 19 серпня 1883 року відбувся концерт "на користь знову заснованої безкоштовної дитячої Петергофської лікарні". Квитки в театр коштували від 1 до 25 карбованців, залежно від місця. Цього разу мова йде про чисто ромський захід. У програмі були два хори: "Самарський", під керівництвом Олександра Граховського, та "Аркадський", під керівництвом Михайла Шишкіна.

Шишкінський хор - спільно зі знаменитим солісткою Варєю Літніною - виступив 14 жовтня 1907 року з "історичним ромським концертом". Публіку привабила над-

звичайна широта репертуару. Три відділення були заповнені виразними сценами. Почали з пушкінського "Цигани шумною юрбою по Бессарабію кочують", а закінчили тим, "що ми тепер співасмо". Всі гроші від концерту пішли на допомогу "потерпілим на війні солдатам та їхнім родинам". На жаль, це знову було актуально. За революційними потрясіннями роми не забули про тих, хто постраждав у ході програної російсько-японської війни...

ДОБРОДІЙНІСТЬ ЛАЧІБЕ

Можуть сказати, що це від надлишку. Чому не допомоги, якщо будинок - повна чаша? Але в деяких ромських родин традиції добродійності виявилися настільки сильні, що ніякі особисті неогоди не витравили з їхньої душі милосердя. Дуже показова щодо цього родина Панкових. Ті два багаті будинки, про які згадувалося на початку статті, їм довелося на початку статті, їм довелося залишити. Віддали Радам, щоб не було для дітей неприємностей". В роки громадянської війни вдова Катерина Панкова з дорослими синами і дочками 8 і 15 років перекочувалася в сільське місцевоє. Вчорашні заможні городяни вкрай обносилася, ходили босі, але завдяки цьому уникали надто пильної уваги нових хазяїв життя. Як говорили тоді в цій родині: "Відріж полу і біжи".

У 20-ті роки Панкови перебралися в Москву, де їм довелося починати з нуля. Микола Панков влаштувався на завод Жили в страшній тісноті. І все-таки дилилися останнім! У ході колективізації більшовики організували голод, щоб поставити на коліна селянство. У великі міста ринула юрба знедолених, виснажених людей. Потім була війна - і знову знедолений вистачало. Микола Панков часто приводив з вулиці голодних, щоб нагодувати їх чим Бог пошлав і тимчасово дати дах над головою. М.О. Панкова в нас знають як ромського просвітителя, як людину, яка перекладала Пушкіна і Лермонтова на рідну мову. Думою, ця стаття висвітить його біографію з несподіваного боку.

А дочка цього подвижника, Любов Миколаївна, - це я вже

Ромський просвітитель Микола Олександрович Панков. Фото 1931 р.

бачу сам, - допомагає їжею, грошіми і речами узбецьким ромам-лопів, які просять милостиню в Москві. Сама вона - пенсіонерка. Гадаю, усе, що я описав. Але якщо роми уважніше вдивляться у своє минуле, то вони побачать у національних традиціях ту основу, на якій виростала доб-

Барвара Паніна.

родійність. Хіба не знаходили в таборах притулок ті, кого переслідувала влада? І хіба не виховували в багатьох ромських родин ромських сиріт? Про це не прийнято говорити і писати, але практично кожен ром може назвати імена знайомих, чий біографію підтверджують ромську чуйність до чужої бди.

Микола Бессонов, спеціально для "Романі Яг"

18 77
Въ Воскресенье. 24-го Июля.
ВЪ ЛѢТНЕМЪ САДУ.
БОЛЬШОЕ НАРОДНОЕ
ГУЛЯНЬЕ
Въ пользу
Комитета для оказания пособия вдовам и сиротам пострадавшим на войнѣ.
Въ составъ гулянья войдутъ: Симфоническій оркестръ музыка, въ томъ числѣ оркестръ симфонической бригады хора Симфоническаго хора Московскаго Цыганскаго хора, управленіемъ Матвія Петрова.

Афіша благодійного концерту за участі ромів. 1877 р.

ЗІ СВЯЩЕННИХ ТЕКСТІВ БУДДИСТІВ

Ніколи в цьому світі ненависть не зупиняється ненавистю. Вона спиняється відсутністю ненависті.
Шога анде кади лума нашіт те тордьярес е холі. Вой тордьярел кана най холі.
Подібню до того, як з купи квіток можна сплести багато вінків, так і людина, коли народиться, може звершити багато добрих справ.

Сар ке екг сар купо лулудя шай кгуевс бут венці, каде о мануш, кана аракгадьяон, шай керел бут лаче бутва.

Якщо людина зробила зло, нехай вона не повторює його знову і знову, адже збільшувати зло - це погано.

Кана о мануш кердя насупиле (чоріне), мек вов те на керел палпале ай палпале, ай те керес бут насупиле - кадо наймішто.

Якщо людина зробила добро, нехай робить добро знову і знову, адже збільшувати добро - це прекрасно.

Кана о мануш кердя лачіне, мек керел лачіне бут ай бут, те керес бут лачіне - кадо шукаріне.

Якщо хтось кривдить хорошу і добру людину, то до нього повернеться все зло, як пилочка, кинута проти вітру.

Те варекон хохавел лаче манушес, ке лесте болдел пелес, саворо чоріне, сар о прахо, шудас англа балвал.

Жителі села Гельмязів Черкаської області Кузьменко Михайло Андрійович та його дружина Софія Василівна усе життя працювали у колгоспі: Михайло - вантажником у лікарні, потім їздовим на конях; Софія Василівна - дояркою і в ланці з вирощування цукрового буряку. Зараз обоє на пенсії. Тяжко хворіють. Живуть у невеличкій державній квартирі, яку отримали ще за радянської влади. Виховують нерідну українську доньку, їй уже тринадцять років. Отримують продуктову допомогу від Міжнародної Організації з Міграції, яку привозять їм представники ромської організації "Аме Рома" з м. Золотоноша.

Володимир Бамбула, м.Золотоноша

БУДНІ РОМІВ

Василь Кирченко з Переяслава-Хмельницького Київської області. Все життя він пропрацював на державній роботі в автопарку, на автомобілях марки ГАЗ. Через це і отримав ромське прізвисько "Газон". Тепер - пенсіонер, інколи торгує на базарі. Та він уміє робити все. І зробити найкращі залізні ворота, і звести будинок, на красу якого їздять дивитися з інших міст. Золоті руки має чоловік!

Про Вінницький регіональний Центр культури та мистецтва циганського народу "Девлеса, ромале!" за три роки його існування все частіше стали гздуватися добрими словами в різних містах України. Люди, які збірлися в цьому Центрі, самовіддан працюють на благо давнього мистецтва та давнього народу.

Для його віце-президента Наталії Немової-Сенченко громадське життя - самовираження, там вона знаходить застосування багатьом своїм талантам на користь як ромського народу, так і культури України в цілому.

концерт "Шатро" у новій програмі "Романе драма" на центральному майданчику Вінниці - в Центрі культури та дозвілля Військово-повітряних сил України. Концерт удався. Велика подяка усім артистам, а також меценату Володимир Продивусу, котрий з великою увагою ставиться до нашої ромської організації. Завдяки йому і його благодійному фонду "Примирення" був здійснений рекламний ефір по телебаченню і радіо. В цьому концерті Наталія показала себе в унікальному номері танець "Венгерка" босоніж на розбитому перд

ПРАГНЕННЯ ГАРМОНІІ ГІНДО АЙ ГАРМОНІЯ

Наталія Немова-Сенченко - професійний лікар. Закінчила Вінницький державний медичний університет. З 1990 року працювала в Інституті нетрадиційної медицини Центру міжнародного співробітництва "Інтерес", а через два роки очолила і тривалий час працювала в Інституті нетрадиційної медицини у м.Вінниця. Її духовний учитель - почесний житель Тибетського Ауровіль-Ашраму - Шрі Свамі Боджіталіб (П.В. Старих) - кілька років розкривав Наталії таємниці східної медицини, які вона, в свою чергу, передавала своїм учням в рідному місті та в інших містах України, Росії, Туркменістану, використовуючи в цілительській практиці методики мануальної медицини, класичного лікувального масажу, шиацу, су-джок-терапії, аромо-, мінерало-, біоенергетерапії, керованого медитативного ауто-тренінгу та біолокації. Тепер свій досвід та творчі надбання активно вітілює в громадській організації "Девлеса, ромале!".

Наталія є мрія: відкрити невідому школу для ромів. Це просто необхідно. Крок за кроком до цієї мрії їде вона за підтримки своїх колег і однодумців: президента товариства "Девлеса ромале!" Андрія Сенченка та віце-президента Петра Оглі.

Як лікарів-фахівців Наталію Олександрівну Немову-Сенченко хвилюють проблеми охорони здоров'я ромів Вінниччини. Але все це ще на стадії проєктів. Для реального їх вітілення потрібні засоби, необхідне обладнання, приміщення. Хочеться закінчити розповідь про Наталію Немову-Сенченко рядками її вірш:

*Скільки в нашій жизни потерь!
Ран на сердце от них не счастье...
Но ценю всегда и теперь
Мы свободу, любовь и честь!*

*Каждый был на своей войне
И прошел самый трудный бой;
Но страшнее всех войн вдвойне
Та война, что с самим собой...*

*И дай Бог в такой
жужоткой войне
Силе Духа верх одержать,
Чтобы в жизни быть "на коне",
В руки Господа душу отдать...*

Лірика Наталії - це прагнення до космічної гармонії. А її робота - це прагнення гармонії у реальному житті.

Андрій Сенченко

НАЦІОНАЛЬНА РЕПУТАЦІЯ ЗАЛЕЖИТЬ І ВІД КУЛЬТУРИ

У Москві пройшло святкування Міжнародного дня ромів. На цьому урочистому заході, зокрема, виступив відомий ромський суспільний діяч Ян Олександрович Решетніков. Він відомий у національному середовищі не тільки як автор книги "Правий самозахист", яка допомагає ромам боротися проти свавілля деяких представників правоохоронної системи. Це людина, котра глибоко поважає національні традиції і активно протидіє процесам асиміляції. Як відомо, у Росії не так вже й багато ромів, які домоглися високого офіційного статусу. Ян Олександрович - доктор філо-

софії, кандидат юридичних наук, державний радник юстиції II класу (генерал-лейтенант), нагороджений орденом Дружби і багатьма іншими нагородами. Довгий час він працював в умовах, наближених до бойових, займаючи посаду заступника голови уряду Чеської Республіки. Його погляди на актуальні проблеми ромського руху можуть бути цікаві широкому колу осіб. Стаття, яку ми друкуємо нижче, не належить до розряду "новітніх". Я.О.Решетніков говорить про наболіле, не уникаючи "гострих кути".

Унікальність культури ромів беззаперечно визнана в усьому світі. Недарма в мистецтві багатьох народів ромська тема займає одне з найважливіших місць. Але що таке національна самобутність для нас? Звичайно ж, багато хто поставить на перше місце мову, але, якщо відшукати, то набагато важливіша неухильна вірність звичаям, традиціям і національній культурі.

Нас об'єднують особливі норми етикету, весільні й похоронні обряди, традиційні стосунки в родині і, безумовно, наша неприборкана волелюбність. Ми відчуваємо свою єдність і унікальність під час багатолюдних свят. Нашому народу є чим пишатися, оскільки ми не втратили ще ті цінності, які розмиті в більшості народів, які живуть поряд з нами.

І тут саме час поставити собі питання: "А чи все нами зроблено для того, щоб нас сприймали так, як ми на те заслуговуємо?"

На жаль, ми виявилися не готові до натиску "чорного піару". Зі сторінок газет і з телекранів на нас лиються потоки наклепу, яким ми не даємо належної відсічі. Дійшло до того, що гаджі впеннені в тому, наскільки ми керуємо циганські барони і ватажки. Про сходку, на якій ми розбираємо свої конфлікти за давніми звичаями, не знає ніхто, зате культивується міфи про ризиковість ромських жінок, про викрадення дітей і тому подібні неістиниці.

Чи тільки журналісти й письменники винні в цьому? Думаю, і Певна частка провини лежить і на тих, хто зараховує себе до ромської інтелігенції. Хіба не те-

атр "Ромен" десятиліттями запроваджував міф про всепильного циганського барона? Ще п'ятнадцять років тому в нас було самовиправдання, що це насаджувалося партією, яка прагнула показати, начебто й у ромів є класова боротьба. Однак і останніми роками на сцені уславленого ромського театру продовжують з'являтися вистави, які перекручують саму суть нашого національного характеру. У п'єсі "Табірні забави" д'є жорстокій ватажок, який страчує або виганяє ромів за власним розсудом. Що можуть подумати про нас глядачі, побачивши сцену з вистави "Біжить, коні, біжить"? Там брат здає брата міліції за власний злочин, а всі присутні роми оголошують його за це "королем". Подумають лише одне: роми - нація низинних спонукань...

Як на мене, не до честі театру і надто відверті сцени й фрівольні жарти. Наші предки заповаляли нам зберігати моральну чистоту і найбільше пікуватися про репутацию своєї родини. Але, схоже, деяким ромським режисерам, зонайменше, байдуже, яким з'являється їхній народ у спектаклях і фільмах.

Головним героєм ромського кіно став тотальний кримінал. Чого домогалися наші режисери? Того, щоб, надивившись фільмів про наркодоців і вбивць, таких як "Я винуватий" або "Чорні перли", усі остаточно повірили засобам масової інформації? Хіба нам не досить, що нас уже й так зробили головними героями кримінальної хроніки? От де поле діяльності для ромської культурної автономії!

Довгий час противагою "чорному міфу" було життєрадісне ромське мистецтво. Ромви любили за прекрасні пісні й танці, такі люди, як Микола Сліченко не лише користувалися заслуженою славою, а й істотно полегшували життя своєму народу. Неоціненний внесок і родин Бузільових, Маштакіших, Деметерів, Калупніх, Шишкових, Перлових, Ердєнєвіх, Васильєвіх, Джелакіших, Оглі. І якщо є когось пропустив, то нехай мене вибачать, тому що формат статті не дозволяє перелічити всіх.

Та чи зумили ми зберегти славіні традиції? На жаль, ні. Проте свобода самовираження, яку ми одержали, привела до захоплення сучасними музичними течіями. Я не проти джазу, репа чи стилу соул. Але коли вони починають панувати на фестивалях, витісняючи фольклор, традиційні пісні - це призводить до втрати глядачів. Якщо згадати історію, то практично всі великі люди Росії й у радості, й у ігорі хілю до циган. А в останні кілька років ромви практично перестали кликатися в розважальні програми, вони випали зі збірних концертів, і навіть у ресторанах немає колишнього попиту на ромське мистецтво. Хіба це не тривожний симптом?

Відсутність узгодженої ромської культурної політики, та роз'єднаність, яка останнім часом спостерігається при проведенні фестивалів й інших суспільно значущих заходів, роблять погану послугу нашій національній репутації.

**Ян Решетніков,
спеціально для "Ромен Яг"
(Продовження у наступному номері.)**

Свангеліє від Іоанна

Видано новий переклад Свангеліє від Іоанна на сервітському діалекті ромської мови. Перекладач - іого з російської Микола Бурдуцький та Олена Марчук. Видання "Іоаноптар. Свєнто Бахтало Лав" ("Від Іоанна. Свєнто Благо Звєстє") вийшло у м.Ріанє завдяки Християнській місії "Живє слово".

Церква місії "Живє слово" - "Девлеса драма" (м.Мерефа Харківської області) проводить свангелізацію, займається духовним пробудженням ромів. 29-30 травня цього року церква планує провести конференцію для лідерів ромського служіння. На ній буде створений Координаційний центр для організації цілеспрямованого служіння серед ромів України.

Займається місією і популяризацією духовної літератури.

Пропонуємо нашим читачам уривок із нового перекладу Свангеліє від Іоанна (сервітський діалект).

ШЭРО 1

Исусо исин Дэवल

1. Анггал всавэрэстар сля Лав, тай лав сля Дэвлэстэ, тай Лав сля Дэвлэ.
2. Вов майанглал сля Дэвлэстэ.
3. Тай Вов стирда всавири люмля, тай билэхкоро нисо на терзласпэ, тай билэхкоро нисо на авэлас кода, со исин.
4. Дэ Лэ сля душлимо*, тай Лэхкоро джовимо сля душлимо важ манушен.
5. Тай душлимо дэ калима пхалоб, тай калимо на мурдарла лэ лэ.
6. Сля мануш, бичхалдо Дэвлэстар, лэхкоро лав сля Иоанно.
7. Вов авиля тэ допхэнэ пала

Душлимо, соб всавэрэ тэ патян дэ Душлима лэхкэр лавэстар.

8. Вов на сля Душлимо, а сля бичхалдо тэ допхэнэ пала Душлима.

9. Сля чачуно Душлимо, саво сикларэл кожонэз манушэ, со виля пэ кадья люмля.

10. Дэ люмля сля, тай люмля Лэстар ачля, тай люмля Лэ на уджангля.

11. Авиля пэхкэрэндэ, а пэхкэрэ на прылиле Лэ.

12. А кодэпэнди, савэ прылиле Лэ, савэ патане дэ Лэхкоро лав, дына зор тэ авэ Дэвлэхкэрэ чавэнца.

13. Савэ на ратэстар, на манушанэ ратэстар, на муршанэ камавистар, а Дэвлэстар араххлєпэ.

14. Тай Лав ачля Манушгэ тай джовдэ авэнчар, пхэрдо бахтага тай чачимага, тай амэ дькхлэ патив Лэххори сар Екхэ-Бынимэхкэрэ Дадэстар.

Поради віз Пади
Драбаріне клягаре Пада
з 5 по 25 травня

Овен - ваші плани на майбутнє мають реальну матеріальну базу. Чекайте натхнення від спілкування з новими знайомими. Зараз у вас все гаразд, за винятком стосунків із родичами - зверніть на це увагу і поведіться дипломатичніше.

Телець - вітаємо з днем народження! На вас чекає важливий період. Треба раціонально розподілити сили та ресурси для досягнення своєї мети. Не поспішайте, ви тільки починаєте! Якщо ви за кермом - будьте особливо уважними 10 - 12 травня.

Близнята - найближчим часом вам корисно бути більш урівноваженими, ніж завжди. Не піддавайтеся на провокації. Перед тим, як щось зробити або сказати, тричі подумайте. Уважно придивіться до свого оточення - можливо, не всі з вами відверті.

Рак - економити кошти дуже добре, але не слід при цьому ризикувати власним здоров'ям. Зробіть "заначку", скоро вона вам знадобиться. Підтримайте морально свою "другу половину".

Лев - невіршений конфлікт у особистому житті трохи затягнувся. Можливо, вам є сенс сказати перше слово? Обов'язково міряйте тиск та не перераховуйте себе 13 - 15 травня. Найближчі два тижня уникайте відвертих розмов навіть з друзями!

Діва - почуйте добрі слова про себе від колеги та начальства, але навряд чи це буде підтвердженно матеріально. Ваші творчі успіхи будуть помітними, якщо ви у травні зробите собі рекламу. А от у родинних стосунках краще стримувати свої емоції. Дайте змогу іншим вирішити важливі питання без вас.

Терези - кожен крок наближає вас до нового, особливого періоду вашого життя. Важливо не розгубитися. Не бійтеся казати "ні" - не можна зразу обіграти весь світ. Маленькі радощі принесуть просте приготування їжі для родини. Подорожі будуть вдалими.

Скорпіон - дуже швидко використання коштів, безумовно, додає адреналіну, проте наслідки можуть бути непередбачуваними для вас і вашого оточення. Приємно, що ви подаєте добрий приклад поведінки, та чи надовго вас вистачить? А от щодо професійних якостей - можете собою пишатися!

Стрілець - головне, плекайте про присмерне оточення та підтримуйте своє здоров'я. Не давайте обіцянок, якщо ви не впевнені, що їх виконаєте. Ми можемо мати успіх водночас у всіх сферах життя, та частіше чимось поступаємося.

Козеріг - ви взяли на себе досить багато, але тепер, коли справи пішли на краще, треба бути сильним і витримати навантаження, бо це того варте. Вас зітріє повага й підтримка родини та друзів. Отримані кошти швидко розійдуться, проте згодом з'являться нові.

Водолій - майте повагу не тільки до себе, а і до своїх рідних. Зверніть увагу на їхні інтереси та бажання, можливо, вони не збігаються з вашими. Інколи краще поступитися. Матеріально у травні ви "на коні", навіть можете давати в борг.

Риби - придивіться уважніше до партнерів іншої віри чи національності, спілкування з ними принесуть прибуток. А от від давніх знайомих, стосунки з якими вже викликали у вас сумніви, користь невелика. Якщо зберетесь у подорож - нехай з вами буде хоть поряд.

РОМАНІЯ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Регістраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор Аладар АДАМ

Редактор Євгенія НАВРОСЬКА

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти помилки і скорочувати матеріал.

Повний або частковий передрук матеріалу дозволяється лише з посиланням на "Романія".

Адреса редакції: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон (03122) 61-39-56, E-mail:romyag@tn.uz.ua, http://www.romanyag.uz.ua

Видруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умови друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 617

ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ. РУБРИКУ ВЕДЕ МИКОЛА БЕССОНОВ

НА ПАРИЗЬКИХ ВУЛИЦЯХ

Вільям Бугро. "Циганка". 1890 р. п., о.

Французький живописець Вільям Бугро - по-стать, яка викликає крайні оцінки. Він був лідером академічного напрямку, і його полотно через свою вишукану "красивість" викликали обурення новаторів. У картинах на античні й біблійні сюжети революціонери від живопису бачили відірваність від життя, а також потурання обивательським смакам. Гадаю, був тут і елемент банальної заздрості до успіху. Бугро вмів подобатися публіці. Його прагнення до ідеальної краси доходило у грядчів найгрізніший відгук. Його полотна милувалися. Багаті люди вишукувалися в чергу, щоб придбати чергову роботу маестро.

З того часу минуло століття. Відшуміли дискусії. А відвідувачі галерей, як і раніше, люблять Бугро, хоча не кожен у цьому знається. Занадто вже сильно вбито мистецтвознавцями в голову: "Дурний смак!". Улюбленим жанром Бугро була пастораль. Йшло це ще від XVIII століття, коли вищій світ зводився до пастухів і пастушок, які займалися рукоділлям або набирали

воду в глечик із джерела. Іноді його персонажі солодко спали на лоні природи. Часом лазили за яблуками в чужий сад. Навіть милостину просили. Але в будь-якому разі фігури були добре вималювані і гладко прописані. Блондинка або брюнетка, французька чи італійка - усі відрізнялися правильною класичною красою і вихованістю. І скільки б не сердилися мистецтвознавці, які вбачають ідеал у "Чорному квадраті" Малевича, альбоми репродукцій Бугро продовжують користуватися попитом, оскільки в цього французького автора є два незаперечні достоїнства: він умів побажити красу і вмів її намалювати.

ми творчості Бугро щонайменше двічі. І обидва рази він зображував дівчат із етнічної групи "сінті". Як це видається дивним, але ці полотна випадають із серії через свою правдивість. Художник не спокусився якравістю вбрань, хоча і бачив келдерарські табори, які прикочували з Франції. Слідний його ронок блякль і знущені. На одній картині смаглява дівчина несе на руках сестричку. На іншій зображена дівчинка, яка сидить зі скрипкою на колінах. Полотно вирізняється ліризмом і майстерною композицією. Тут немає нічого зайвого. На задньому плані - силует собору Нотр Дам як символ Парижа й водночас одна з вершин європейського мистецтва. Темноволоса циганочка не виглядає на цьому тлі зайвою. Сінті славилися своїм музичним талантом; серед них були чудові скрипалі, гітаристи, арфісти. Смичковий інструмент у дівчинки - знак спорідненості з європейською культурою... Вона присіла відпочити на кам'яному парапеті, та завдяки таланту Бугро здається, що мелодія ще звучить. На мій погляд, "Циганка" - одна з найвдалиших картин цього майстра.

Ромські діти стали героями вихованістю. І скільки б не сердилися мистецтвознавці, які вбачають ідеал у "Чорному квадраті" Малевича, альбоми репродукцій Бугро продовжують користуватися попитом, оскільки в цього французького автора є два незаперечні достоїнства: він умів побажити красу і вмів її намалювати.

ПІЕРРАСА

У ресторани питають чоловіка:
- Що п'є ваша дружина?
- Мою кров.

Андо ресторано гучен ле манушестар:
- Со пел тїри хулані?
- Муро рат.

Ром звертається до перехожого:

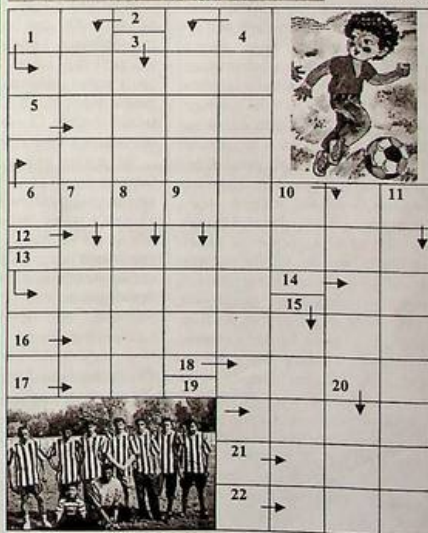
- Пане, дайте мені тисячу баксів на каву!
- Тисячу доларів? На каву?
- Ну я ж не можу в такому одязі в ресторани піти...

Ром гучен ле манушестар:
- Рая, ден ман єкг мїя (езеро) баксі пре кава!
- Мїя доларі? Пре кава?
- Но ме наштік анде кавасе трамці андо ресторано те ждав...

СКАНДИНАВСЬКИЙ КРОСВОРД

Відповіді у кросворд пишеть російською мовою.

1. Титуло правительво про Сходо.
2. Татіне (пгабаріне).
3. Лове Латвіяке.
4. Союзо, хретаніпе.
5. Тадос пейко хабен анда мас.
6. Гугле коломпіра.
7. Тран, кай тордьол о кетана.
8. Анде лесте кердон е бенга.
9. Геометрично бублико.
10. Чордьол анда крано.
11. Футболісти.
12. Тело скіріне.
13. Лачо аро, лон.
14. Англуні нота гами.
15. Риніко (бубрешки - укр).
16. Трем анд Публіно Америка.
17. Піштоло конструктора Токарева.
18. Ефгато нота гами.
19. Сканін красско (тгагареско).
20. Барі партія товаро.
21. Коєфіцєнто лачі буті.
22. Фовро анда Казахстано Алма...

РОМАНЕ ХАВЕНАТА

РЕЦЕПТИ РОМСЬКОЇ КУХНІ ВІД ЕСТЕРИ

Картопляні галушки з капустою

На 10 порцій беремо 3 кг очищеної картоплі. Перетираємо на тертуці. Додаємо 1 кг борошна, дрібку солі. Перемішуємо, формуюмо густе тісто для галушок. У підсолений окріп кидаємо маленькою ложкою шматочки тіста. Варимо 15-20 хвилин.

За той час, поки варимо галушки, готуємо капусту. 2 кг свіжої капусти шинкуємо у тушкуюмо у 300 г олії до повної готовності. Додаємо солі за смаком та 1 кубик "Maggi".

Проціджуємо галушки та перемішуємо з капустою.

Коломпіренгє галушки шахенца

Пре 10 порцій лас 3 кг увже коломпіра. Рандас лен пре терка. Додас 1 кг аро, хурдо лон. Гамісарас, керас густо хумер пре галушки. Андо лондо пгабардо паї шудас цїна роіораса котора хумер. Кіравас 15-20 перці. Пала киди врама, кіравас е галушки, гетосарас е шах. 2 кг шах санес чїнгєрас ай пєкас андо 300 г олія те авел гата. Додас лон кетї тробрій ай 1 кубїко "Maggi".

Процїдінас е галушки ай гамісарас ле шахєса.

Відповіді на сканворд №5 (47) за 21 квітня 2004 року

1. Паяц. 2. Раб. 3. Вуж. 4. Пилип. 5. Вал. 6. Мер. 7. Як. 8. Карапузік. 9. Париж. 10. Дір. 11. Аз. 12. Па. 13. Ар. 14. Вєскі. 15. Цял. 16. Бал. 17. Кан. 18. Верєсєнь. 19. Поет. 20. Хомут. 21. Лїпа. 22. Еріх. 23. Нїс. 24. Гараж. 25. Пєс. 26. Плєт. 27. Окраса. 28. Рїка. 29. Варнак. 30. Корм. 31. Мєл. 32. Малина. 33. Кїрп. 34. Фа. 35. Ту. 36. Мї. 37. Кїсьль. 38. Ему. 39. Канонада. 40. Реал. 41. Пара. 42. Ной. 43. Гол. 44. Пальма. 45. Манєра. 46. Нагасакї. 47. Око. 48. Рїсь. 49. Цар. 50. УПА. 51. Луна. 52. Чумаки. 53. Аліса.